MİZAH KÜLTÜRÜ

YIL:1
SAYI:2
1998

AYLIK
KÜLTÜR
MİZAH
DERGİSİ

Suat Yalaz'la Söyleşi

Ölümünün 3.Yılında Sadri Alışık

Kara Mizah Merkezi Notları

Turhan Selçuk ve Edebiyatımız

Dünden Bugüne Tenten

"Asteriks ve Diğerleri" Geliyor

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KÜLTÜR İŞLERİ DAİRE BAŞKANLIĞI KARAMİZAH MERKEZİ AYLIK YAYIN ORGANIDIR

Türkiye'de ilk kez ! "Mizah Kültürü" üzerine 10 kitap.

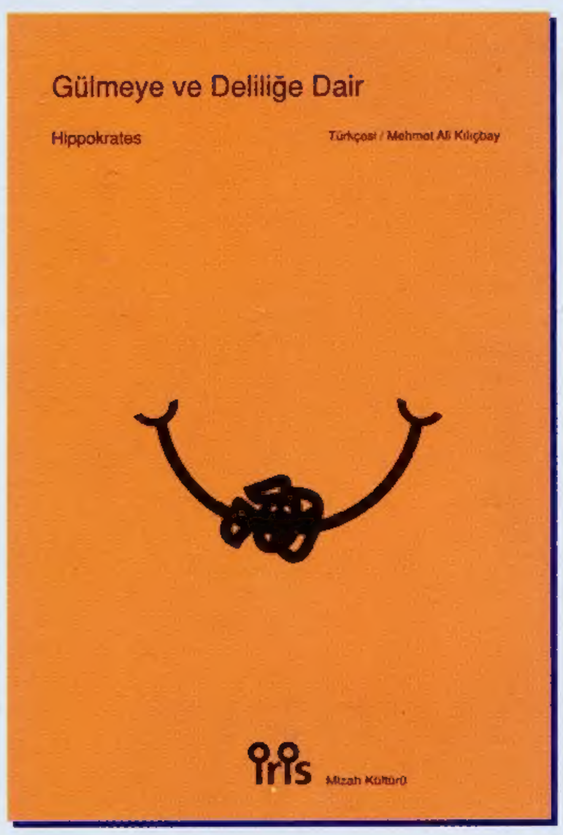

Hippokrates 1
Gülmeye ve Deliliğe Dair
Türkçesi: Mehmet Ali Kılıçbay
80 sayfa, 1. hm., **600.000 TL.**

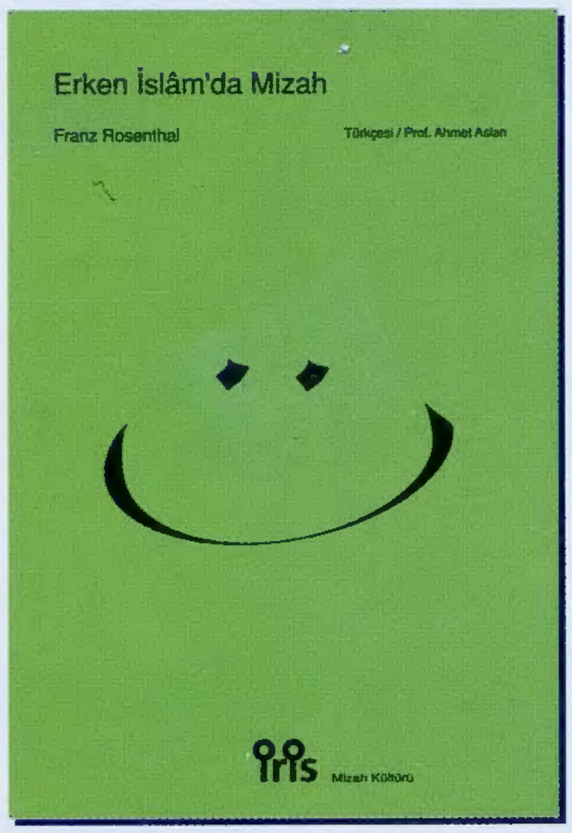

Franz Rosenthal 2
Erken İslâm'da Mizah
Türkçesi: Prof. Ahmet Aslan
264 sayfa, 1. hm., resimli, **1.700.000 TL.**

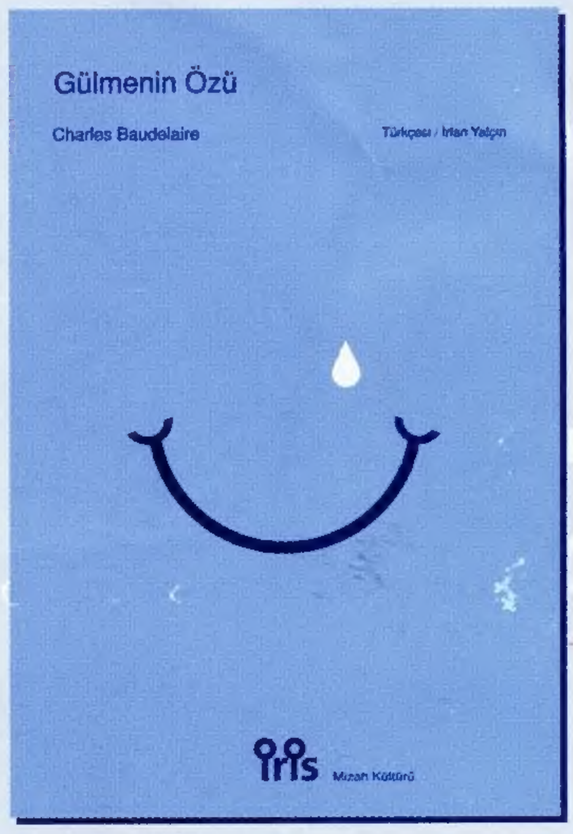

Charles Baudelaire 3
Gülmenin Özü
Türkçesi: İrfan Yalçın
136 sayfa, 1. hm., resimli **1.000.000 TL.**

Arthur Koestler 4
Mizah Yaratma Eylemi
Türkçesi: Sevinç Kabakçıoğlu, Özcan Kabakçıoğlu
144 sayfa, 1. hm. **1.000.000 TL.**

John Morreall 5
Gülmeyi Ciddiye Almak
Türkçesi: Aykut Aysevener, Şenay Soyer
216 sayfa, 1. hm. **1.500.000 TL.**

Turgut Çeviker 6
Karikatür Üzerine Yazılar
448 sayfa, 1. hm., s/b-renkli, resimli
2.800.000 TL.

Yazışma Adresi: P.K. 41 Kadıköy 81301 İstanbul

Kitap Talep Formu

Adı Soyadı: .....
Adresi: .....
.....

Posta Kodu:.....
Şehir: .....
Telefon: .....

❑ Ödemeyi 673406 no'lu Posta Çeki Hesabına yatırdım.
❑ Ödemeyi İş Bankası Kadıköy Rıhtım Şubesi 2710139 no'lu hesaba yatırdım.

Talep ettiğim yayınlar:
❑1 ❑2 ❑3 ❑4 ❑5 ❑6
numaralı kitap/lar'dır.

Bu formu doldurduktan sonra makbuz fotokopisi ile birlikte lütfen 0.216 414 30 66 no'lu faks numarasına gönderiniz.

Kitapçılar için genel dağıtım:
Say Dağıtım: 0.212 528 17 54; Yeni Çizgi: 0.212 220 57 70

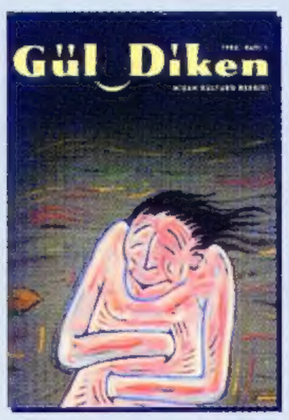

Yaz '93, Sayı: 1, 500.000 TL.

Güz '93, Sayı: 2, 500.000 TL.

Kış '94, Sayı: 3, 450.000 TL.

Yaz '94, Sayı: 4, 400.000 TL.

Güz '94, Sayı:5, 1.000.000 TL.

Sayı: 5, İngilizce, 2.000.000 TL.

Kış '95, Sayı: 6, 400.000 TL.

Yaz '95, Sayı: 7, 400.000 TL.

Güz '95, Sayı: 8, 750.000 TL.

Kış '96, Sayı: 9, 400.000 TL.

Yaz '96, Sayı: 10, 400.000 TL.

Güz '96, Sayı: 11, 400.000 TL.

Kış '97, Sayı: 12, 400.000 TL.

Yaz '97, Sayı: 13, 400.000 TL.

Kış '98, Sayı: 14, 400.000 TL.

Gül Diken

Türkiye'nin tek "Mizah Kültürü" dergisinin külliyatına sahip olabilirsiniz.

- 14 sayı kapak fiyatı : 6.500.000 TL.
  %25 indirimli fiyatı : 4.875.000 TL.
- 14 sayı+5.sayı İngilizce : 8.500.000 TL.
  %25 indirimli fiyatı : 6.375.000 TL.

Gül Diken 'nin tümünü ya da istediğiniz sayılarını, %25 indirimle edinebilirsiniz.

- Posta ya da kargo gideri tarafımızdan karşılanacaktır.

Yazışma Adresi: P.K. 41 Kadıköy 81301 İstanbul

Güldiken Talep Formu

Adı Soyadı: .....
Adresi: .....
.....

Posta Kodu: ..... Şehir: ..... Telefon: .....

❑ Ödemeyi 673406 no'lu Posta Çeki Hesabına yatırdım.
❑ Ödemeyi İş Bankası Kadıköy Rıhtım Şubesi 2710139 no'lu hesaba yatırdım.

Talep ettiğim sayılar:
❑ 01 ❑ 02 ❑ 03 ❑ 04 ❑ 05 ❑ 06 ❑ 07 ❑ 08 ❑ 09
❑ 10 ❑ 11 ❑ 12 ❑ 13 ❑ 14 ❑ 05 Özel Sayı (İngilizce)

Bu formu doldurduktan sonra makbuz fotokopisi ile birlikte lütfen 0.216 414 30 66 no'lu faks numarasına gönderiniz.

Lütfen fotokopi çektirerek fakslayınız.

içindekiler

ÖLÜMÜNÜN 3. YILINDA SADRİ ALIŞIK	2
ÇİZGİ HİKAYE: "40.SANAT YILI"	12
KARA MİZAH MERKEZİ ETKİNLİKLERİ	15
MİZAH USTALARINDAN KARİKATÜR: STEINBERG	17
KARAOĞLAN'IN BABASI SUAT YALAZ	18
"ASTERİKS" VE DİĞER YAN TİPLER	20
"MORDİLLO" VE FUTBOL ÇİZGİSİ	25
TURHAN SELÇUK VE ABDÜLCANBAZ	26
"TENTEN DE IRKÇI MI?" VE TENTEN ÇEŞİTLEMESİ	30
YİNE BİZDEN BİR USTA: HASAN AYCIN	32

MİZAH KÜLTÜRÜ

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
KÜLTÜR İŞLERİ DAİRE BAŞKANLIĞI
İSTANBUL KÜLTÜR VE SANAT ÜRÜNLERİ
TİCARET A.Ş. ADINA SAHİBİ
ŞENOL DEMİRÖZ

◆

yayın yönetmeni
HASAN KAÇAN
yayın koordinatörleri
HAKAN ALPİN, METİN ÖZTÜRK
yazı işleri müdürü
CEM AYTEPE
sanat yönetmeni
MİKAİL ERDOĞAN

◆

yapım
"HETEN KETEN LEKLEMDİLİK"
281 99 49
baskı
İNCELER OFSET 576 56 44

"Karaoğlanın açtığı yoldan gelen 19 tane resimli roman var. Benim için büyük bir gurur vesilesi. bizim Türkiye'de şu anda gazetelerde resimli roman yok." (sayfa18-19)

"Turhan Selçuk bir edebiyat adamıdır. Bir şair, bir romancı, bir hikâyecidir. Bu söylediklerimi şaşırtmak için söylemiyorum. Turhan Selçuk gerçeği budur da onun için söylüyorum. Bunları gene söylerken de karikatür sanatını hiç de küçük görmüyorum, söylediklerim bu düşüncenin tam karşıtıdır."

"Köpeği Boncuk'uyla, kaptan Hadok'uyla, İkiz Polisleriyle, Madam Kastafiyor'uyla "TENTEN"i çoğumuz biliriz... Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de iyi tanınan, bu çizgi roman kahramanı 1929 yılında Belçikalı çizer George Remi tarafından yaratıldı. (George Remi, isminin baş harfleri olan R.G'nin okunduğu gibi yazılmasından oluşan HERGE imzasını kullanmıştır.)" Bütün dünyada hakkında tartışmalar götüren bu çizgiroman kahramanını biz de 30 ve 31. sayfalarımızda ele aldık.

Merhaba

İlk sayımıza gösterdiğiniz yoğun ilgi ileriki çalışmalar için bizleri ümitlendirdi.

Gerek telefon , faks ve kartla gerek yüzyüze görüşmelerle samimi görüş ve eleştirilerini ileten siz sevgili okurlarımızın desteği sürdükçe bizlere de daha iyi sayılar hazırlamak bir borç olacak. Lütfen hata ve kusurlarımızı "vakti geçmeden" bize bildirin. Sayfalarımız her türlü "gerekçeli " eleştiriye açık.

Mizahi bir alt-kültür dili olan argonun nasıl olup da bir "hayat tarzı" na dönüştüğünü "Turist Ömer"den daha iyi gösteren başka örnek yoktur.

Ömer, fotoğraf makinası ve kamera taşımayan, faaliyeti turizm olmayan tek turist türüdür şu dünyada...

"Turist Ömer" karakteriyle özdeşleşen "acıklı güldürü" filmlerinin unutulmaz ismi Sadri Alışık'ı üçüncü vefat ve yetmişüçüncü doğum yıldönümlerinin yaşandığı bugünlerde mizaha yaklaşımının ipuçlarını veren bizzat kendi ağzından hatıraları ve hakkında yapılan değerlendirmeleri sunarak rahmetle anıyoruz.

Şakayla karışık:

METİN ÖZTÜRK

Sinema ve tiyatroda bir aktör gibi yaşadı,özel yaşamında ise tam bir gönül adamıydı.İstanbul beyefendisi'ni tanıyanlar neden halkın sevgilisi haline geldiğini bilirler.

Elli yıldır süren rengarenk bir serüvendir Sadri Alışık'ın sanat hayatı.

5 Nisan 1925'te İstanbul'da doğuyor Sadri Alışık. İlkokul Paşabahçe, Ortaokul Beykoz, Lise İstanbul Erkek Lisesi ve Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümünde noktalanan öğrenim.

1945 yılında, sanat ile hayatı içiçe kılacak profesyonellik başlıyor hem sinema hem tiyatroda.

Tiyatro, Raşit Rıza Tiyatrosu, film, Faruk Kenç'in "Günahsızlar"ı. Tiyatro serüveni hep sürüyor. Küçük Sahne, Karaca, Oraloğlu ve Çevre tiyatrolarında. Doğal olarak sinema yaşamı da. Yoksa, nasıl çevrilecek rol aldığı beşyüz film.

"Yalnızlar Rıhtımı"ndaki dramatik yorumdan, "Küçükhanım" filmleri kapsamında ün yaptığı komik rollere kadar üstlendiği bütün tiplemelerdeki başarısı halkın sevgilisi yapmıştır Sadri Alışık'ı. Tam bir İstanbul beyefendisi olarak yaşadığı ve gözlemlediği İstanbul, ona tiplemelerinin en unutulmazı "Turist Ömer"i armağan etmiştir. Sıcak gülüşlü, iyi kalpli bu "tip"in çarpık selamıyla Sadri Alışık artık bir daha dönmeyecek "güzel İstanbul"a veda etmektedir sanki. Beyazperdenin kalender tipleri ustası, televizyonda da aynı başarıyı gösterecek, günlük gazete gibi çabucak eskiyen televizyon dizilerinde yarattığı tipler bile kalıcı olacak, konuşma diline yerleşecektir. "Banazlı"yı unutabilir misiniz?

Sadri Alışık artık yaşamıyor. Ansiklopedilerin soğuk ve kalıplaşmış ifadelerinin ardında tatlı kahkahası kendine özgü selamı ve gülen gözleriyle Sadri Alışık'ı düşünüyorum. Elimde hakkında yazılmış birçok yazı, makale, röportaj, fotoğraf var. 70 yıllık yaşantısının 50 yılını sinemaya vermiş bir oyuncu… Bir de defalarca zirveden inmesine rağmen, tekrar tekrar zirveye çıkmayı başarabilmiş bir oyuncu… Tam, "işte bitti artık" dediklerinde Altın Portakal kazanmış, hem de "En İyi Erkek Oyuncu" dalında… Ve yarattığı tiplemelerle bugünün çocuklarına bile ulaşabilen bir oyuncu…

"Allah Türk seyircisine sinemaya gitme arzusu versin. Onlar yaşatacak, kurtaracak yine en sonunda. Bütün bu bahaneler, palavra hepsi. Hani Türk sinemasına şu lazım, bu lazım. Öyle değil, yani seyirci ilgi gösterirse sinema ayakta durur, kısacası, bu. Allah onlara bu sempatiyi bağışlasın da, kurtarsınlar yani. Ama öyledir kurtulması gerek", böyle demiş bir röportajında gazetecilere, yüreğindeki sinema ateşiyle.

Ölümünün ardından yönetmen Yavuz Özkan şöyle diyor: "Her şeyden önce çok iyi bir insandı. İnanılmaz zenginlikleri olan, entellektüel, dünyayı hem romantik boyutuyla, hem de gerçekçi boyutuyla kavrayabilen bir insandı. 'Yengeç Sepeti'nde çalıştığımız altı hafta boyunca bir yönetmenle bir aktörün çalışması sırasında profesyonel zenginlikler içeren bir ilişki yaşadık. Unutulmaz bir çalışmaydı."

Asıl unutulmaz olan; yarattığı tiplemeler, yıllarca sinemaya verdiği emek, ve gönüllerde kurduğu tahtıyla Sadri Alışık.

Nesli tükenmeye yüz tutmuş bir İstanbul çocuğuydu Sadri Alışık... Filmleride kullandığı o benzersiz, tadına doyulmaz argosu bile artık tedavülden kalktı. O sadece kendine benzerdi... Mahallenin dürüst, harama el uzatmayan harbi delikanlısıydı. Çevresindeki eşyalarla, aletlerle özel ilişkiler kurar, arabasıyla konuşur, İstanbul'a bir kadın gibi davranırdı. Çıktığı kızları hep Boğaz'da çay içmeye çağırırdı, tıpkı bu resimde Esen Püsküllü'yü çağırdığı gibi... Tenha çay bahçelerinde içilen bir demli çayın tadının unutulmaya yüz tuttuğu bir dünyada, Sadri Alışık'ı asla akıllardan çıkarmamak gerekiyor... 60'lı yılların masum İstanbul'u ve kaybettğimiz geçmiş, Sadri Alışık ile beraber yaşamaya devam edecek.
Ama sadece film şeritlerinde...
"Mehmet Açar"

Kendi anlatımıyla..

Nüfus cüzdanımda ismim "Sadrettin" yazar, ama hiç kimse şimdiye kadar bu isimle çağırmadı. Hep "Sadri" dediler. Dayılarımdan birinin ismi Saadettin, diğerininki ise Sadrettin'di, "Sadr" demek arapça da "göğüs" anlamına geliyor. "Sadrettin" ise, "dinin göğsü" demektir.

Ben hayatta bilye oynamadım.Uçurtma da uçurtmadım. Ve diğer çocuk oyunlarını da bilmem… Bu yüzden bendeki "oyuna hasret" duygusu, bütün hayatı boyunca içimden çıkmadı. Buruk bir arzu olarak kaldı.

5 Nisan 1925 yılında İstanbul'un Paşabahçe semtinde doğmuşum. İstanbul'u çok seviyorum, bu yüzden sevgimi yıllar sonra yazdığım bir şiirimle dile getirmek istiyorum:

Sadri Alışık!

İSTANBUL ŞARKISI

Ben eski bir İstanbul gecesi,
paramparça kanun sesleriyle...
Dilkişâverandan bir bahçede
doğmuşum, göbek adım
her baharın bir yaprağına
yazılmış.
Hiç farkında değilim, kürdili hi-
cazkârdan bir gece...
Sünnetim, gök sunan bir bahçede
yapılmış, İçerimde bir minareli
yalnızlık, sultan gözlerle uzaktan
Çamlıcalı hanımelleri.
Sonra birden Boğaziçi kıyıların-
da köpük köpük...
Ferace eteklerinde süs gibi ölüm-
süz ferah taze eğimleri.
Ben eski bir İstanbul gecesi
gündüzlerim sahafta satılır.
Kırılmış şarap testileri gibidir,
bilirim her akşam bu saatte ma-
kam var. Biri Şatarabandan ba-
kar, Çengelköy sırtlarından...
Hisarlardan gelir öteki, Puselik
bir saygıyla misafir.
Bak, bu Kalamış hani sonradan
giren Kalamış işte,
Nihâvent rengi mavi.
O güzelim gözlerindeki, derken,
Bestenigârdan bir sabah
desem ki anıden...
Karanlık kundaklarla
yabancı bir İstanbul
çıkarır denizden.
Ve bir sessizlik başlar
hüzün çiçekleriyle.
O rengârenk bahçelerden...
Meydan boşalmıştır artık,
öksüz ve yetim duygulara
bir bir çekilir makamlar
mahçup gölgelerle,
utangaç kuytular...

Neyse, nerede kalmıştık... Evimiz, bahçesinde çiçekleri ve meyva ağaçları olan üç katlı ahşap bir evdi... Ailemiz çok kalabalıktı. Ve çoğunu beyaz saçlı, beyaz başörtülüler oluşturuyordu. Yani ninem, dedem ve teyzem... Babam kaptan olduğu için, haftada bir-iki kez eve gelebiliyordu. Bu yüzden ailenin sorumluluğunu ve idaresini annem üstüne almıştı. Ben doğduktan sonra annem bana, çok büyük bir zaaf gösterdiği için, etrafta da onu 'oğluna çok düşkün bir anne' olarak tanıyorlardı... Bana olan düşkünlüğünü, ben ancak seneler sonra şöyle anlayabildim. 'Bu durum, rahmetli anacığımın egoizmi' idi. Beni, daha önce söylediğim oyunlardan 'yasak' etmezdi. Yalnızca mahalle çocuklarıyla oynamamı istemezdi. tek başıma bahçemizde oynamama "hayır" demezdi. Anneme göre, "mahalle arasında öteki çocuklarla oynadığımda, ya bana birşey olsa o ne yapardı?" (Tek erkek evlat oluşum yüzünden).

Onlara göre "Sadri Alışık..."

Atilla İlhan'a göre:

Bizim sanat dünyamızda, önemli köşe taşları vardır. Sadri, onlardan biriydi. Hazım, Vasfi, Muammer gibi büyük oyuncuların geleneğini sürdürüyordu. Bu oyuncuların kendilerine özgü özellikleri vardı. Bu özellik, Sadri Alışık'da da vardı. Bu oyunlar, hem direkler arası'ndan gelen Osmanlı halk tiyatrosu geleneğini, hem de Darülbedayi ile başlamış olan, modern Türk tiyatrosu geleneğini bir bileşke haline getirmişlerdir.

Her iki geleneği kendi üstlerine mecz etmişlerdir. Sadri Alışık, bu büyük sanatçıların geleneğini sürdürdüğü gibi, halk ellerinden yetiştiği için halk tiyatrosu geleneğini de üzerinde taşıyordu. Böylece bizdeki sahne geleneklerinin hepsinin bir bileşkesi halindeydi. O yüzden de, Türk halkı ile çok kolay özdeşleşebiliyordu. Bu tiyatroda böyleydi, sinemada da böyle oldu. Sinema, çok daha yaygın bir sanat olduğu için, bir an geldi ki Sadri Alışık bütün Türkiye ile özdeşleşmiş oldu. En büyük özelliği budur.

Yavuz Özkan'a göre:

Altı hafta boyunca Sapanca'da film çektik birlikte. Daha önce tanıdığım, demek ki tanımadığım bir insanla karşılaştım. Olağanüstü zenginlikleri olan bir insan niteliğinin bütün özelliklerini taşıyan, naif, romantik, gerçekçi, dünyaya geniş bir pencereden bakan bir insan tanıdım. Bir aktör olarak olağanüstü birikimi olan.

Atilla Dorsay'a göre:

Sadri Alışık da sonunda ölüme yenildi. Sinemamızın her türlü aydın değerlendirmesinin ötesinde gerçek anlamda halka inmiş ve popülerliğin doruklarına tırmanmış sayılı starlarından biriydi.

Belki de geçmiş günlerin bir Kemal Sunal'ı...

Ve öldüğü gecenin ertesinde kanalların birinde (çok daha önceden programlanmış olarak) Sadri Alışık'ın, "Turist Ömer" güldürüsünün oynaması, sevenleri için son derece ilginç ve anlamlı bir rastlantıydı.

Başrollerini Belgin Doruk ve Sadri Alışık'ın paylaştığı filmden bir kesinti.

"Ben hayatta bilye oynamadım. Uçurtma da uçurtmadım. Ve diğer çoçuk oyunlarını da bilmem. Bu yüzden bendeki oyuna hasret duygusu hayatım boyunca aklımdan çıkmadı."

Küçüklüğümü yalnız yaşadım. Ben sekiz yaşında iken, kızkardeşim Nevin dünyaya geldi. Üç katlı ahşap evimizde dedem, ninem, teyzem ve o zamanlar delikanlılık çağında olan dayılarımla aynı evde otururduk. Herkes beni çok severdi...

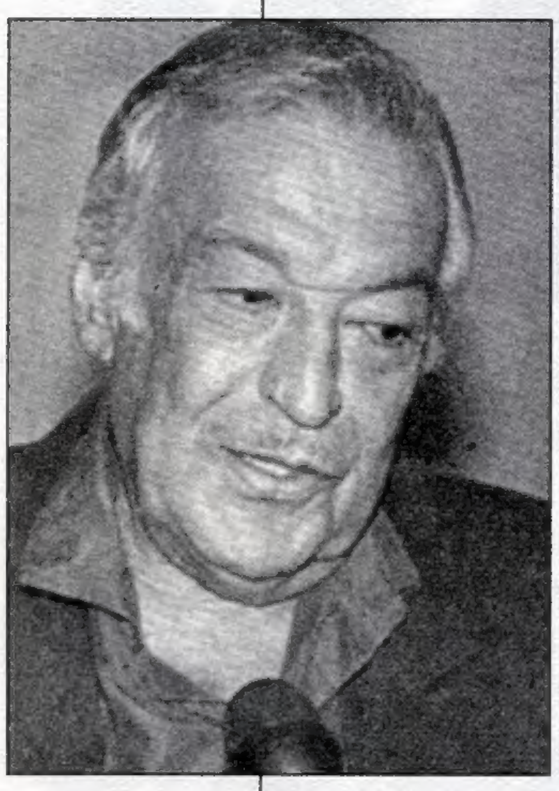

Ailemiz, orta sınıfın üstünde bir yaşam düzeyine sahipti. Babam kaptan olduğu için iyi bir maaşı vardı. Bizim evimizde bir benim ayrı bir yemiş dolabım vardı. Yani mutfak yönünden hiçbir sıkıntımız yoktu. Yalnızca giyimden yana biraz kısıtlıydı. Zengin ve hali vakti yerinde olanlar yılda üç manto beş elbise yaptırıyorlarsa, rahmetli anacığım iki tane yaptırıyordu.

O dönemde benim etrafımda bir sevgi çemberi oluşmuştu. Ama dışarı salmıyorlardı.

Benim tek arkadaşım, yandaki evde oturan bir kız çocuğuydu. Onun babası da kaptandı.Ailelerimiz bizi hep "kız bebek-oğlan bebek" diye çağırırlardı. Onların evindeki cumbalara bizi oturtup, sokağı seyrettirirlerdi...

Caddeden Polenezköy arabaları geçerdi... Polenez'e, turistleri götüren tek ve çift katlı arabalar... O dönemlerde Paşabahçe'ye otomobil haftada bir gün gelirdi. O da gaz kamyonu... Bakkallara gazyağı dağıtan bu kamyonun egzozundan çıkarttığı dumanı içimize çekerdik... Ve bu kokudan, otomobil zevkimizi alırdık.

İlgi, 'yaramaz' yaptı

Ailem tarafından bu dışarı bırakılmamak, aşırı sevgi, benim gibi yapıya sahip bir çocukta bir tepki yaratacaktı. Yarattı da... Çok yaramaz bir çocuk oldum. Ve yaramazlığım dillere destan oldu. Bundan da ailem bir hayli hoşlandı. Tabii ki ben de... Örneğin, o zamanlar uzun entarileri giyerler, bellerine de uzunca bir kuşak bağlarlardı. Bu kuşağın içinde tütün, para ve mücevherat taşırlardı. Namazda secdeye vardıklarında sessizce arkalarından yanaşıp, bir daha secdeye varamasınlar diye, uzun kuşağın bir ucunu kapının koluna bağlardım. Gerçekten de bir daha secdeye gelmek istediklerinde bu pek mümkün olmuyordu. Bu yüzden namazı bozmadan, kızarcasına "Allahüekber, Allhüekber" diyerek etraftakilerden yardım isterlerdi. Bunu duyan annem, mutfaktan koşar eline ne geçerse; oklava-terlik beni bir güzel döverdi.

Babam, beni hiç dövmediği halde ondan çok korkardım. Bizim evde kerevetlerin (divan) üzerinde üst üste yığılmış yastıklar vardı. Ben ele avuca sığmaz bir çocuk olarak bir yastıktan, diğerine atlar, evin içinde pervane gibi dönerdim.

İşte böyle bir günde, annem yere sofra kurmuş, yemek yiyorduk... Sofra açılır-kapanır "uzunçarşı" iskemlesinin üzerine konan gümüş bir sini (tepsi) idi... Yemek işi bitince iskemle katlanır ve duvarın arkasına asılırdı. Ben o sofranın etrafında, şimdi hatırlayamadığım bir tekerleme tutturmuş bağıra bağıra dönüyordum... Birden perde aralandı ve aralıktan sırmalı elbisesiyle babamı gördüğümü hatırlıyorum. Gerisi yok... Yatakta açtım gözümü, bayılmıştım, Korkudan bayılmışım.

Yaramazlığıma başka bir örnek daha; Sadrettin dayımın balık oltasını alır, ucuna yem takıp balkondan, civcivleri tek tek yukarı çekerdim. Cevizi ikiye kırıp zift sürer, kedinin ayaklarının altına yapıştırırdım. Yani onu at gibi nallardım. Kedi taşlarda koşunca takır takır sesler çıkarır ben de bu duruma çok gülerdim... Aslında bu olaylar, benim dışarıda oynamama izin verilmeyişine bir tepkiydi...

Ömer'den "turistik" bir tebessüm

Turist Ömer doğdu

Beni sinemada meşhur eden "Turist Ömer" tipi askerde doğdu. Ahmet Güzelce adlı bir asker arkadaşım vardı. Ben askere gitti-

ğimde, o uzun zamandan beri askerdi. Disiplinsizlikten hem askerliği uzuyor, hem de devamlı dayak yiyordu. Künyesini hiç doğru okumazdı. Bu arkadaş sivilde balıkçıymış…

Delikanlı bir arkadaştı. Askerde bile külhani bir yürüyüşü vardı. Buna "Oku ulan künyeni" diyorlardı. O da "Balıkhaneden Uyuz Ahmet, Salliâla Muhammed" diyor ve selamını da benim filmde verdiğim şekilde veriyordu.

Bunu yere yatırıp, basıyorlardı dayağı. Yine bana mısın, demiyordu… Bir daha künye, bir daha dayak… Bu olay akşama kadar devam ediyordu. "Uyuz Ahmet" demek, kafası çalışan, her şeye aklı eren, cin gibi bir adam demekmiş…

Onun bu künye ve selam veriş tarzı dikkatimi çekti ve sivilde "Turist Ömer" filmlerine başlayınca, bu arkadaşın hareketlerini ve selamını kullanmaya başadım. "Uyuz Ahmet" arkadaşımla, sivilde birkaç kez görüştük. Soradan onun rahmetli olduğunu öğrendim, çok üzüldüm…

Sinemaya tam 50 yılını veren Sadri Alışık, çocukluğunu ve askerliğini böyle anlatıyor. Sinema ve tiyatroda bir aktör gibi yaşadı, özel yaşamında ise tam bir gönül adamıydı.

Tavsiye üzerine

Alışık, o kuşağın birçok sanatçısı gibi sanat yaşamına Halkevi'nde başladı. Güzel Sanatlar Akademisi'nin resim bölümüne giderken Eminönü Halkevi'nde sahneye çıktı (1939) . 1943 yılında Raşit Rıza Tiyatrosu'nda profesyonel oldu. İki yıl sonra Faruk Kenç, "Günahsızlar" adlı bir film yapmak için kolları sıvadı ve o günlerde bir arkadaşı ona başrol

için "Raşit Rıza Tiyatrosunda sahneye çıkan yakışıklı ve kabiliyetli genci" tavsiye etti… Birkaç gün sonra Çemberlitaş'taki bir muhallebicide buluştular ve o gün Sadri Alışık'ın 50 yıl sürecek sinema serüveni başladı.

1945-50 arası, sinemamızın çalkantılı bir dönemidir. Bir defa, tiyatrocular sinemadadır ve "dışardan" çok az adam alırlar. Öte yandan çok az film çevrilmektedir. Yani, film çevirerek geçinmek pek mümkün değildir. O dönemde Sadri Alışık sinemadan hiç kopmaz ama Küçük Sahne açıldığında, Muhsin Ertuğrul da "gel" dediğinde hemen koşar.

İşte o dönemde ve "hoca"nın neşeli bir anında, yaşamını en iyi özetleyen şeylerden birini söyleyiverir:

"Hocam… Ben hep George, Paul falan oluyorum… Hani ah diyorum, bir oyunda şöyle kahve meydancısı Ali olsam, askıyı usulünce taşısam, bir mendili fiyakalı biçimde omzuma atsam…"

Tiyatroda istediği budur ama olmaz. Sinema, bin beterdi. Yeşilçam'ın günü gününe uymamaktadır ve bir aktör o çeşitlilik, o bilinmezlik içinde kendine yol ararken şanssızlıklarla, zorluklarla, engellemelerle karşılaşmaktadır.

Burada, Alışık'ın az bilinen bir özelliğine değinelim (Bunun ne bizde, ne dünyada örneği yoktur). Alışık tam üç kez başrole yükselmiş, sonra oradan inmiş ve yeniden başrole çıkmıştır. Bunda elbette o şanssızlıkların o zorlukların en çok da o engellemelerin payı vardır. şöyle söylemek de mümkün; Kimse için dünya dikensiz gül bahçesi değildir ama Alışık'ın gülistanında diken çok boldur. Galiba tek örnek bile yeter: 1945'te başrol oynar, 50'li yılların başında örneğin bir "Soygun" filminde 10-12 dakika gözükür. Aynı dönemde çekilen "İstanbul Geceleri"nde görüntüsü bundan da azdır.

Bu iniş çıkışlar "Turist Ömer"le son bulur. 1963 yılındaki ➲

O gerektiğinde Turist Ömer, gerektiğinde Zengin Bülent, bazen fakir bir taksi şöförü, bazen de tam bir İstanbul beyefendisi oldu.. Halk ise onu her şekilde sevdi.

Söz Fato'da gönül Sadri Abi'de

Türk sinemasında çeşitli rolleri ustalıkla ortaya koyan bir aktör

Espri yapar, karşısına çıkanları sözle, nükteyle "harcar" ama yardımseverdir. Gelecekte ne olacağını pek düşünmez çalışmaz işsizdir. O turistir, beyefendidir.

"Turist Ömer" filminden sonra artık hep zirvededir. Öyleyse, şimdi onu anlatmanın zamanıdır;

Bu tipin temeli aslında Tarık Dursun'un "Kelebekler Çift Uçar" adlı filminde atılmıştır. Alışık o filmde gerçi "Turist Ömer" değildir ama ona çok yakın bir tiptir. Sonra o tip orada kalır derken Muazzez Tahsin Berkant'ın "Küçük Hanımefendi" adlı romanının uyarlanması gündeme gelir. Bundan sonrasını filmin yönetmeni Nejat Saydam'dan dinleyelim:

Hayat onun için bir sinema karesiydi.

"Romanı film yapacağız ama ortada kopkoyu bir melodram var. Ne yapsak da şunu biraz hafifletsek derken bir fikir ortaya atıldı. Hikayeye bir adam daha katalım, o da kıza aşık olsun falan dedi. Bir - iki sekans yazıldı, baktık senaryo almış başını gidiyor.

Neyse sonunda senaryo bitti. Yazara gösterdik, iznini aldık ve Sadri romanda olmayan Bülent tipiyle büyük çıkış yaptı."

Şans artık dönmüştür. "Küçük Hanımefendi" serisi, yıldız ile seyircileri yine buluşturur ve o günlerde "Helal Olsun Ali Ağabey" adlı filmin yapılması gündeme gelir (1963). tesadüf, senaryoda Sadri Alışık'ın oynayacağı rolün adı "Turist Ömer"dir. Alışık, her filminde yaptığını yapar, senaryoyu okur, "Bu adam, nasıl bir adam olur, nasıl giyinir, ne yapar - ne eder, nasıl konuşur" der ve…

"Önce eski bir gömlek, sonra ütü tutmaz bir pantolon ve bir şapka… Gömlekle pantolonu kolay buldum da, şapka sorun oldu. Birkaç şapka getirdiler, gözüm tutmadı. "Eh, şapka da olmayıversin" dedim ama filmin ilk çekim günü, karşıdaki inşaattaki işçilerden birinin başındaki ahı gitmiş, vahı kalmış şapkaya bayıldım. Onu, hiç unutmam, 2.5, liraya aldık…"

"Helal Olsun Ali Ağabey" seyircinin büyük ilgisini çekti, sonra Sadri Alışık, bir büyük kumar oynadı (Onca yıllık aktör olarak durumu bilmemesi olanaksızdı. Bu tür ilk filmlerde oyuncunun yanına büyük bir kadro verilir, böylece büyük bir destek sağlanırdı.). "Turist Ömer" filminde böyle bir durum yoktu ama Sadri Alışık "Tamam", dedi. sonra Turist Ömer "gümbür gümbür" doğdu.

Burada, küçük bir ek gerekiyor; Sadri Alışık aslında Turist'e çok benzeyen bir tipi, Tarık Dursun'un "Kelebeker Çift Uçar" adlı filminde denemişti, o filmde de çok başarılı olmuştu.

Sonra…

Sonra yıllar yılları kovaladı: "Karakolda Ayna Var", "Ah Güzel İstanbul" gibi sinema filmleri, zamanla yerini TV dizilerine ("Seyahatname", "Kartallar yük-

Sevenlerinin gönlünü fetheden

TURİST ÖMER (1964) Yönetmen ve Senaryo: Hulki Saner
Görüntü Yönetmeni: Kriton İlyadis
Oyuncular: Sadir Alışık, Berna Öz, Zuhal Tan, Vahi Öz, Mualla Sürer.
Yapımı Firma: Saner Film

AHTAPOTUN KOLLARI (1964)
Eşi Çolpan İlhanla birlikte oynadığı ve Ç. İlhan'ın İzmir Film şenliğinde (1965) 'en başarılı yardımcı kadın oyuncu' ödülünü aldığı film.
Y: Nevzat Pesen
S: Kevkep Öklem
G. Y: Kriton İlyadis
O: Hülya Koçyiğit, Sadri Alışık, Ediz Hun, Gülbin Eray, Çolpan İlhan, Abdurrahman Palay
Y: Pesen Film

AVARE (1964) - Raj Kapoor'un 'Avare' filminden
Y. ve S.: Semih Evin
G.Y: Rafet Şiriner
O: Sadri Alışık, Ajda Pekkan, Kenan Pars
Y: Nazar Film

SIKI DUR GELİYORUM (1964)
Y: Nişan Hançer
S: Suavi Sualp
O: Sadri Alışık, Evrim Fer, Cüneyt Arkın, Hayri Caner
Y: Fer Film

YALNIZLAR RIHTIMI (1959)
Y: Lütfi Ö. Akad
S: Ali Kaptanoğlu (Atila İlhan)
G.Y:Yuvakim Filmeridis
O: Sadri Alışık, Çolpan İlhan, Turgut Özatay, Melahat İçli, Ahmet Tarık Tekce
Y: İpek Film

AH GÜZEL İSTANBUL (1966)
Y: Atıf Yılmaz
S: Safa Önal
G.Y: Gazi Turhanlı
O: Sadri Alışık, Ayla Algan, Feridun Çölgeçen, Danyal Topatan
Y: Be-Ya Film

TURİST ÖMER ALMANYA'DA (1966)
Y: Hulki Saner
S: Erdoğan Tünaş, Suavi Sualp
G.Y: Turgut Ören
O: Sadri Alışık, Çolpan İlhan, Suzan Avcı
Y: Saner Film

sek Uçar," "Çalıkuşu") bıraktı. ardından video döneminde yapılan filmlere: "Şalvar Bank", "Babamız Eğleniyor" ve "Hastalık". Sonra, sanki bir veda filmi:

"Yengeç Sepeti"...

Turist Ömer filmlerinden birinde ("Turist Ömer Boğa Güreşçisi"nde) Turist zorla arenaya sokulur, yanlışlıkla boğayı öldürür, çevreden koşup onu omuzlara alırlar ve Turist Ömer ünlü selamını verirken, şöyle der: "Film bittiii..." ardından "Son" yazısı çıkar. "Yengeç Sepeti"nden bir süre sonra da öyle oldu. Peki, ne kaldı geriye? Neler kalmadı ki... Bir defa, dolu dolu yaşanmış bir 70 yıl kaldı. Bir büyük "Çolpan aşkı" kaldı. Bir Attila İlhan dostluğu ve arkadaşlıklar kaldı.

Başta da söyledik, o bir aktör ve bir gönül adamıydı. Çok çekmiş, çok engeller aşmış ama ne insan sevgisini ne umudunu yitirmişti. Gönlünce yaşadı, yarım asır verdiği sinemada unutulmaz bir isim bıraktı.

Karakalem resimler yaptı, şiirler yazdı. Acı biraz hafiflediğinde, sanırım o resimler, o şiirler de gündeme gelecek ama onun hayatta en çok sevdiği şey hayatın kendisiydi. O hayatı gönlünce yaşadı ve iyi etti.

Kendisinin de çok sevdiği bir olayı aktarmanın zamanıdır; 60'lı yıllarda bir otele gitmiş. Otelin bir kuralı var, kravatsız müşteri almıyor. Alışık'ın da lobide bir adamla buluşması lazım, ne yapsın? Hemen çareyi buluyor, orada belkemerini çözüp bin zahmetle kravat gibi bağlıyor. Kapıdaki görevli "Beyefendi ama olmaz ki" diye mızmızlanırken "Sen bilmezsin, bu yeni moda" deyip içeri giriyor. Asıl ertesi gün yaptığı ilginç: Bir arkadaşıyla otele 4 kravat yolluyor. kapıdaki mızmız görevli "bunlar ne?" deyince cevabını alıyor: "Bu kravatları Sadri Bey yolladı, birer çay içip gidecekler."

Sadri Alışık... "Yalnızlar Rıhtımı"ndaki aşık kaptan, "Düşman Yolları Kesti"de adeta milimetrik bir oyun veren casus. "Ah Güzel İstanbul"un unutulmaz Haşmet Beyi, "Kartallar Yüksek Uçar"ın Banazlısı bundan sonra anılarda,şiirlerde, resimlerde ve filmlerde yaşayacak. Peki "O" derseniz, o çoktan yazmış bundan sonrasını:

"... Meydan boşalmıştır artık / öksüz ve yetim duygularla / bir bir çekilir makamlar / Mahçup gölgelerle, / utangaç kuytular"

Tipten tipe koşuyor

PİYANGOCU SALİH: Sadri, Alışık, önce "Kelebekler Çift Uçar" sonra "Afilli Delikanlılar" da bu tipi canlandırdı. "Piyangocu Salih" iş yapmaz, sadece piyango bileti satın alır (her ay on bilet!). Biletler seri olduğu için (sıfırdan dokuza) ay sonunda biletlerden birine en kötü ihtimal bir amorti çıkar. Piyangocu Salih de bu parayla geçinir. "Kelebekler çift Uçar"ı yönetmen Tarık Dursun K. filme çekti. (1964).

Çok çekmiş çok engeller aşmış ama ne insan sevgisini ne de umudunu yitirmişti... O gönlünce yaşadı ve yarım asırrını verdiği sinemada unutulmaz bir isim bıraktı.

filmlerinden bazıları...

TURİST ÖMER ARABİSTAN'DA (1969) S.Y: Hulki Saner
G.Y: Mengü Yeğin
O: Sadri Alışık, Can Sel, Ferit Şevki, Reha Yurdakul
Y: Saner Film.

YAVUZ SULTAN SELİM GELİYOR (1952) Feridun. F. Tülbentçinin aynı adlı romanından
Y: Sami Ayazoğlu
G: Kriton Ilyadis
O: Sami Ayanoğlu, Suavi Tedû, Lale Oraloğlu, Belgin Doruk, Sadri Alışık, Atıf Kaptan
Y: Lale Film

İSTANBUL GECELERİ (1950)
Y: Mehmet Muhtar
S: Turgut Demirağ, Oya Sensev
G.Y: Cezmi Ar
O: Sadri Alışık, Vahi Öz, Ziya Keskiner, Kadir Savun
Y: And Film

DUVAKLI GÖL (1958)
Y: Şadan Kamil
S: H.Değirmencioğlu
O: Sadri Alışık, Leyla Sayar, Semih Sergen, Z. Değirmencioğlu
Y: Atlas Film

KALPAKLILAR (1959)
Samim Kocagözün romanından
Y. ve S: Nejat Saydam
G.Y: Manasi Filmeridis.
O: Sadri Alışık, Çolpan İlhan, Ulvi Uraz, Halide Pişkin, Nubar Terziyan
Y: Birsel Film.

TURİST ÖMER BOĞA GÜREŞÇİSİ (1971)
Y: Hulki Saner
S: Köksal Pekmezoğlu
G.Y: Cengiz Tacer
O: Sadri Alışık, Feri Cansel, Erol Büyükburç
Y: Saner Film

TURİST ÖMER UZAY YOLUNDA (1973)
Star Trek TV dizisinden
Y: Hulki Saner
S: Ferdi Merter
G.Y: Özdemir Öğüt
O: Sadri Alışık, Cemil, Şahbaz, Erol Amaç, Kayhan Yıldızoğlu
Y: Saner Film.

DERLEYEN: VEFA BOZER

Gerektiğinde güldürdü gerektiğinde ise ağlattı.

Elde olmadan doğmakla elde olmadan ölmek arasında geçen hayat diliminde neler yaptığını hepimiz çok iyi biliyoruz: O sinema tarihinin unutulmazları arasında!

"İhtimal hesapları" yapacak kadar ilim-irfan sahibi olan piyangocu Salih, kâh Ahmet Mekin'in, kâh İzzet Günay'ın arkadaşıdır. Parasızdır, fakat dost insandır, arkadaş canlısıdır. Belli, tek bir kıyafeti yoktur.

"Afili Delikanlılar" ise Sadri Alışık'ın yine İzzet Günay'la Sevimli bir ikili oluşturduğu film. Karşılıklı espri yaparlar, piyango, kumar, aşk olaylarına birlikte girip, çıkarlar, yönetmen Orhan Aksoy, sene 1964.

ZENGİN BÜLENT: Sadri Alışık merdivenin ilk basamaklarını yönetmen Nejat Saydam idaresinde çevirdiği "Küçük Hanım" filmi ile çıkmaya başladı.(1961) Belgin Doruk'un başrolde oynadığı "Küçük Hanım'ın Şoförü", "Küçük Hanım Avrupada", "Küçük Hanımın Kısmeti" gibi filmlerde Ayhan Işık'la birlikte Belgin Doruk'un peşine düşüyor, fakat neticede beceriksiz bir zengin çocuğu hüviyetiyle "aşkı" kaybediyordu. Zengin Bülent, şıktı, paralıydı, ama kadınlar erkeklerde başka şeyler arıyordu.

AVARE SADRİ: Avare Sadri tipi François Coppé'nin "Suçlu" adlı romanından uyarlandı (Semih Evin, 1964). Kurdelenin aynı adı taşıyan ünlü Hint filmi ile ilgisi, sadece aynı menbadan yararlanılmış olmasıydı. Bu tip de halka "çok yakın" geldi. Yine "yalnız" bir karakteri canlandırıyordu Sadri Alışık. O sokak senin bu sokak benim şehir envanteri çıkarıyordu. Sokak köpekleriyle hasbihal ediyor, zavallı bir köpekceğize fena davranan kötü adamı hayvandan özür dilemeye davet ediyordu. Mesleği yankesicilik olsa da halinden mennun değildi hiç. Belki de bu yüzden derdini şarkılarla dile getiriyordu. İlk şarkısını bu filmde söyledi Sadri Bey ve plak şirketlerinden 25.000 liraya şarkı okuma teklifi aldı. Nitekim filmden sonra iki plak doldurdu. Avare Sadri'nin filmde rol arkadaşı o vakitlerin taze yıldız namzeti Ajda Pekkan'dı.

YAKIŞIKLI ERTUĞRUL: Küçük yaşta babasını, annesini, kardeşini kaybetmiş çocuk... Okulu terketmiş, hayatını kazanmak için, sokaklarda yetişmiş, mücadeleci bir genç ve nihayet istemeye istemeye kirli işlere girmiş bir adam.. Ertuğrul kâh Hilton'da, kâh arsalarda yatar. Günün birinde yanına sığınan bir yabancı ile arkadaşlık kurar. Onu doğru yola getirmek ister, ölürken de aynı yolda vasiyette bulunur. Sadri Alışık'ın bu sokak adamı bir tür "iyi kalpli gangster" karakterindedir ve seyircinin nefretini değil, sevgisini çeker. Aram Gülyüz'ün "Sokaklarının Kanunu" filmiyle doğan bu tip seyirciye Sadri Alışık'ı biraz daha sevdirdi.

TURİST ÖMER: Çok gezdiği, gezmeyi çok sevdiği için arkadaşları bu adı vermiş Ömer'e, Yönetmen Hulki Saner, Erman Film ile çalıştığı yıllarda Ayhan Işık ve Sadri Alışık'ın birlikte oynayacağı bir konu düşündü. Nihayet "Helal Olsun Ali Abi" adlı polisiye hikayeyi senaryo haline getirdi. Bu filmde. Ayhan'ın Turist Ömer diye bir arkadaşı var.

Turist traş olmaz, gri pantolan, ekose gömlek, delik fötr şapka, ökçesi basık pabuç giyer. Espri yapar, karşısına çıkanları sözle, nükteyle "harcar". Ama Turist yardımseverdir, gelecekte ne olacağını pek dü-

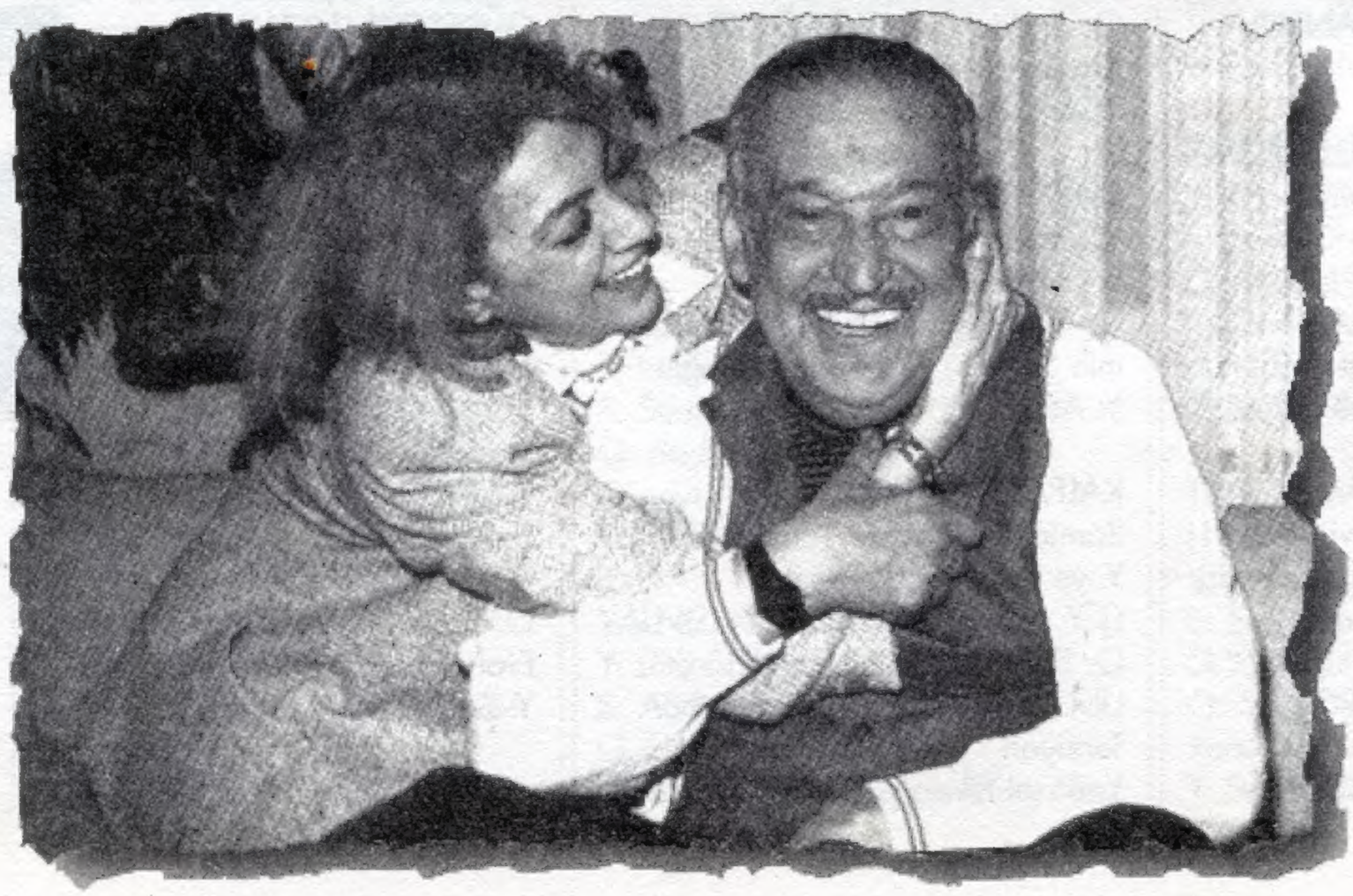

Sigara paketi (S. Alışık) ve çakmak (Çolpan İlhan)... Huzurlu bir aile çatısı.. "Bu çatıdan çakmağı yani Çolpan'ı alırsanız, sigara paketi yani Sadri düşer, sürünür ve ölür" diyordu Sadri Alışık.

şünmez, çalışmaz, işsizdir. Kısaca Sadri Alışık'a "cuk oturan" bir karakterdir. Beceriksizdir, bu yüzden de sevimli ve cana yakındır. "Helal Olsun Ali Abi" Filmini seyredenler sinemadan çıkarken "Helâl olsun Sadri'ye... Ayhan'ı bu filmde yedi, toz etti" derler. Böylece Ayhan'ın fiyatı 60.000'den aşağı düşerken, Sadri'ninki 5.000'den 10.000'e çıkar. Ardından Hulki Saner, "Ayşecik Çıtı Pıtı Kız"ile Erman-Saner firmasını ihya ettirir. "Sadri'li filmler" 1963'te çok fazla rağbet görünce, bir yıl sonra "Turist Ömer" serisi başlar ve bu filmler Sadri'ye yeni ufuklar açar.

"Sadri, çoçukluğunda babasından dayak yememesine rağmen ondan çok korktuğunu ve dışarda oyun oynamasına izin verilmediği için türlü muzipliklere baş vururdu."

OFSAYT OSMAN: Osman F. Seden'in "Şaka ile karışık" (1965), filminde ortaya çıkan bu tip de seyirci tarafından çok tutuldu, Sadri Alışık'ın da en fazla seyredilen filmlerinden biri oldu. Ofsayst Osman, hayatta hiç "gol" atamamış, hep "ofsayt" pozisyonunda kalmış bir adam... Yani beceriksiz , fakat yine çok yufka yürekli, merhametli. Çizgili beyaz gömlek, kahverengi yelek, kışın da ceket giyer. "Turist Ömer"den farklı bir çok şey yapmak ister, fakat işler yâver gitmez. Şansı yoktur hiç. Nihayet son serüveninde bir gol atar, yani bir kızın hayatını kurtarır ve mutlu olur. "Ofsayt Osman" tipi, yerli film seyircisinin çok sevdiği "fakir adam" tipidir. Fakir fakat nüktedan, haksever, fedakâr ve sevmesini bilen adam.

—Seni görünce... Böyle içimde birşeyler oluyor.

Konuşmasını da pek beceremem ama... anladın değilmi? Oysa sen zengin ve dünya güzeli bir kızsın. Ya ben? Bense bir şoför parçasıyım...

— Yemin ederim ki, seni seviyorum. Bir kızın bunu itiraf etmesi, seni seviyorum diye bir erkekten aşk dilenmesi ne kadar gurur kırıcı olursa olsun Seni seviyorum. Ne olur bana inan.

— Canımsın be. Güneşimsin. Havamsın. Yani bu ağzımdaki izmarit yok mu be, kız işte onun gibi benimsin be. Na yani buramsın be. Sen hayatımın tek golüsün yani. Sen bakma bu aynalı, neşeli façama, Ben zannettiğin insan...

— İnsanların en iyisi en merti...

— Yapma be kız, yapma be, ben ofsaytım be.

— Niçin kendine iftira ediyorsun? Sen canımsın benim, canım!

Sadri Alışık'ın aldığı ücret bu tiplemesiyle 30.000 liraya yükselmiş ve en ünlü jönprömiyeler kadar kazanan bir "yıldız oyuncu" olmuş, böylelikle de halkın hafızasına yerleşmiştir iyice.

ADANALI HAMZA: Pek sevimli bir tip sayılmaz. Çok zengin, Avrupa'da tahsil görmüş, bir kadın meselesi yüzünden hapse girmiş, çıkmış ve tahsili yarım kalmış, hayatı yıkılmış... Adana'da çiftçilik yapar; ters, aksi görünür... Herkes "Doktor" der ona. Siyah alpaka pantolon, beyaz ipek gömlek (kolları kıvrık), bej yelek, altın köstekli saat, kehribar ağızlık, şövalye yüzük, tesbih... İşte size "Hamza" tipi! Akrabasından bir kıza aşık olur, sonra onu kendi eliyle sevdiği adama gönderir. Bu "fedakârlık" da seyircilerin gönlünü kazanmak için bire birdir.

KUKLACI RÜSTEM: Şarlo (Charlie Chaplin) nun (Sahne Işıkları" (Limelight) filminden adapte! Orada Şarlo, burada Sadri! Mesleği kuklacılık... intihar etmek isteyen kız (Claire Bloom)ın yerli karşılığıysa Hülya Koçyiğit.

Kuklacı Rüstem kızı kurtarır ve -mâlumunuz- kıza âşık olur.Yaşlı sanatçı, genç kız aşkı gözler yaşartır ve sonunda "kendi eliyle" kızı genç bir adama verir. (bkz. Adanalı Hamza)

İyi günler geçirmiş, şiir, hikâye, tiyatro ile uğraşmış Kuklacı Rüstem vaktiyle av ceketi olan ceketi sırtından hiç çıkarmaz. Bu ceket eski, huzurlu günlerin hâtırasıdır.

"Böyle olmasını istemezdim, ama hep öyle olurdu. Dünyanın bütün kızılderilileri yenilir, Spartaküs kaybeder, gün batarken sararır, kuşlar döner, Sadri Alışık her filmde ağlardı. O ağladıkça ben de ağlardım. Nedenini bilmez ağlardım. Ağladıkça Sadri'ye kıl kapar, gıcık olurdum. Üçüncü şahıs olarak kalışına, hep gidici kadınları sevişine, bu gidicilikerin bir mecburiyet gibi duruşuna, Sadri'nin bu mecburiyetlere giden kişinin özgürlüğü olarak bakıp ona ihanet etmemek için kendine ihanet edişine..."

(İlhami Algör, "Fakat Müzeyyen Bu Derin Bir Tutku"
Kıyı Yayınları, İstanbul 1995)

Sadri Alışık, hayatında yaşayamadıklarının tümünü filmlerinde bizlere yansıttı. Yapmak istediklerini oynadığı karakterlerle yaşattı ve hala yaşatmakta...

Kuklacı Rüstem'e bilhassa "ağırbaşlı" seyirci alâka gösterdi. Bilhassa hassas, duygulu, seyircilerin gönlünü bu filmle kazandı.

2. Sadri Alışık

O halka yabancı değildi, fakat kelimenin tam anlamıyla bir "laf üstadı" idi.

Elde olmadan doğmakla, elde olmadan ölmek arasında geçen hayat dediğimi o gece kelebeği ömürde, topuğuna bastığı külhanî ayakkabılarıyla, güneşten mi yoksa her gün yıkanmaktan mı solduğu ne yazıktır ki bilinmeyen soluk gömleğiyle, mumla arasak bir benzerini asla bulamayacağımız acayip pantolonuyla ve Muammer Karaca'nın artık nostaljide ışıkları yanan Yeşilköy'deki evinin hemen yanındaki inşaatta çalışan bir a0melenin başından kaptığı şapkasıyla, hep Turist Ömer hüviyetinde yaşadı aramızda. Bu Turist Ömer, rivayete bakılırsa, Charles S. Chaplin'in asıl benliği Şarlo'nun Paşabahçe'li küçük kardeşiydi.

Turist Ömer de, tıpkı ağabeyi Şarlo gibi bizim mahallenin "şakayla karışık" en gariban delikanlısıydı. Ama, yuhadi karikatürü ağabeyinden "biraz fazlası" olduğunu da kimse inkâr edemez: Ağabey Şarlo'nun "şakayla karışık" Şarlo'luğunda "şakayla karışık" bir komünistlik varken, küçük kardeş Turist Ömer'in "şakayla karışık" Turist Ömer'liğini daha çok "şakayla karışık" bir rindlik büyütüyordu.

O, eski coğrafyadaki 67 şehrin cümle sokaklarının haritasını, "Amaney, Turist Ömer derler benim adıma, bakmayanlar pişman olur tadıma. Sokaklarda aylak aylak gezerim, izmaritin kralını yerlerden seçerim. Bütün kızlar peşimde, Turist Ömer diyorlar, birbirlerini yiyorlar" şarkısıyla çıkartırken, elbette, bir geçmiş zaman masalındaki "İstafilina" ve "Fertek" rakılarının anason kokusundan zil zurna sarhoştu.

Paşabahçe yılları

Paşabahçe'de doğmak, anason kokusuna doğmak demektir, aslında; Sadri Alışık da, yaşama ilk çığlığını attığında, akşamcı babasından saçılan "Pertek" kokusuyla mışıl mışıl bir uykuya kaymıştı. Sandalyeye oturduğunda ayaklarının fasulye parmakları yere değmeyecek kadar büyüdüğünde ise, Paşabahçe'nin tarihini yazan anason kokusu Sadri isimli velede yetmez, fabrikanın paydos düdüğünü beklemeye başlar; malûm "düüt" sesini işitir işitmez de soluğu bahçe kapısında almaya başlar. Çünkü, Paşabahçe Müskirat Fabrikası'ndan çıkan işçilerde bir güruh pantolon paçalarından mis gibi anason kokusu yayarak onların sokağından geçerdi. Camgöz Sadri de, bu kokuyu uzun uzun koklayarak, bedava kafayı bulurdu. Ne Nusret Sefa Coşkun'un ne de Çolpan İlhan'ın karşısına çktığı yaşa geldiğinde "hayatın gerçek tadı" anason kokusundan vazgeçebildi. Aksine, 24 saatlik bir günü 48 saatlik bir başka güne hep anason kokusundan masallara dönüştürdü.

Yalnızlar Rıhtımı'nda Çolpan İlhan'a âşık olduktan sonra, hicran yarası esas oğlanları oynamaktan hepten vazgeçti; Muazzez T. Berkant'ı yeşilçamlılaştıran Birsel Film'in küçük hanımefendisi Belgin Doruk'un K. Hanımefendi'sinde, Muazzez T. Berkant'lığa soyunan Nejat Saydam'ın K. Hanımın Şoförü'nde, K. Hanımın Kısmeti'nde ve K. Hanım Avrupada'sında, zengin esas oğlan Ayhan Işık'ın kenar mahalleli ama sempatik, candan delikanlı arkadaşında karar kıldı.

Film icabı da, kilosu ve parası fazla esas kızın gözü oynaştaki en yakın arkadaşı Suna Pekuysal'la da Yalnızlar Rıhtımı'ndan kapattığı Çolpan İlhan'ı "şakayla karışık" aldatıyordu.

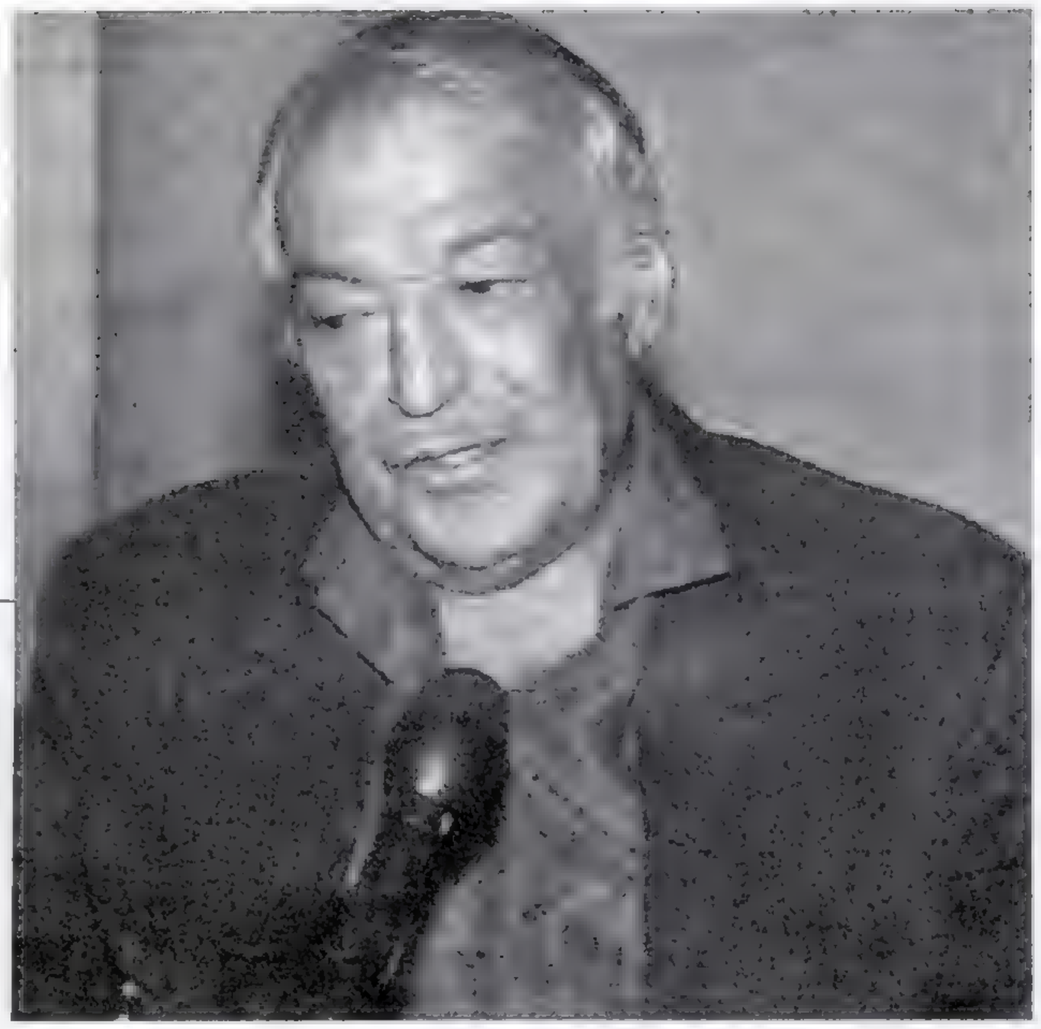

Oysa, Mike Rafaelyn ve Turgut Ören'in kameralarının Birsel Film'e çalışmadığı gecelerde, esas oğlan hep Sadri Alışık'tı.

Çok konuşmaz

Nusret Sefa Coşkun'un tedrisâtından geçmiş bir aktör, Atillha İlhan'ın kızkardeşinin kocası bir şair, Ayhan Işık'ın kadim dostu bir ressam ve Yahya Kemal'in Rindlerin Ölümü'nden süzülen bir rind, Sadri Alışık: Rakı masalarında, Sadri Alışık'ın kıpırtısız dudaklarıyla ama konuşan gözleriyle kadeh tokuşturmak, bir "tedrisât-ı âliye" sayılırdı.

İstanbul'un İstanbul olduğu günlerde. Sadri Alışık dışında, masadaki herkes alkol vurgunu rüyasız uykulara sızarken. O, rakı şişelerini akşamcı babasının ruhuyla paylaşarak içmeye devam ederdi. Sızanlar uyandığında ise, içmek profesörünü hâlâ içer bulurlardı.

Konuşmayan bir adamdı. Ama, yüreğindeki geveze çocukluğu onu çok rahatsız ediyordu. Birazcık huzur bulabilmek için, yüreğindeki geveze çocukluğunu Turist Ömer'e çırak verir: Hulki Saner'in Turist Ömer Dümenciler Kralına'na, Turist Ömer Almanyada'sına, Turist Ömer Arabistanda'sına, Turist Ömer Kenyada'sına, Turist Ömer Boğa Güreşçisi'ne ve Turist Ömer Uzay Yolunda'sına.

Kurtulunca geveze çocukluğundan, rindlerin ölümüne hazırlanır, "âsûde bahar ülkesine" hazırım mesajını verir. Kabrinde her seher bir gül açacağını, her gece bir bülbül öteceğini bilmenin o kocaman kahkahasıyla. ■

Semtimin Güzel Abisi: Sadri...

SELİM SENER

Bir zamanlar bu yazının yayınlandığı dergiyi çıkaran kurumda mesai harcar, "ağır entellektüel faaliyetlerde" bulunurdum. Gündüzleri memleketin güzide laf edicileri ile temas kurar, organizasyon yapar, panel yönetir, sergi düzenler, dolap taşır, akşamları semtte Kemal Abi'nin çay ocağında Heyüla odun sobasının yanında Sami Abi'den eski bitirimlerini nasıl bir anda kendine derviş eden tasavvuf büyüklerinin menkıbelerini dinler, Kerpo İbrahimle Balat'ta tavla oynardım.

Şehir İstanbul olunca insanlar arasındaki farkların dünyalar kadar değil nüanslarla belli olduğu bir dönemi biraz da zorlamayla eski bir Türk filmi seyreder gibi yaşadım, yaşıyorum. Bi plazam olsa bu fani dünyada sabahları besmele çeker, hiç kuşkusuz sağ ayakla girerim içeri. Gündüzleri yaşadığım dünyaya akşamdan komik sarkmalar olurdu. Misal, bir şiir panelinin ortasında mevzuyu kızıştırmak lazım geldiğinde "Hani agacım, yaşlı çingeneden demirci olmaz ama, eski kuşak şairler hakkında ne düşünürdünüz?" dediğimde 80 kuşağı şairleri yüzüme tuhaf tuhaf bakardı (Ali Günvar müstesna). Beyoğluna kravatsız girilmezdi muhabbetlerine parça tesirli el bombası atasım gelir.

Bizim semtin yaşlı kulağı kesikleri "Eee güzelim balya sağlam olunca conti sitil takılırdık Beyoğlu'nda" diye başlar nostalcik muhabbetlerine (Tabi yüzlerinde kaşar bi sırıtma).

Kandıralı balıkçı...

Onların konuşması Sadri Alışık gibidir. Çünkü sihirli bir lehçe farklılığı, bi kaytan bıyık, bi ingiliz kumaşından kaşmir palto. Bir büyük şeyh efendinin meyhanenin önünden geçerken dönüp ihvanına "ne büyük veliler vardır kimbilir, yazık oluyor" dediği tiplemeler. Şakayla karışık Sadri Alışık insanları, hayalle karışık Sadri Alışık İstanbul'u.Hakkari'nin dağlarında askerlik yaparken mehtapta Sadri Alışık'ın Filiz Akın'a duyduğu o muhteşem aşk gözümün önünden gitmezdi. Hani şu kandırılan balıkçı...

Samatya'nın güzel delikanlısı... Argonun estetiğini güzel abilerden öğrendim. Sadri Alışıktan tescil edip dilimin ekabir vakitlerine hazır bulundurdum. Sadri Alışıkla her akşam yeniden tanışıyorum. Motorla Üsküdardan Beşiktaşa geç vakit geçerken cigarasız yaşamayan güzel abim o benim. Güvertede (bu soğukta hem de) "Eskiden şoför dediğin tam bıçkın olurdu ama,patenaj çekip kalkmak neyin nesi ulan semtin yaşlısı var, hastası var, hem de meslektaşına ayıp be" diye başlayan muhabbetlerimiz "Yaa bu Ortaköy nasıl bu hale geldi güzelim anladım gitti" diye sürer gider. İskeleye yanaşmadan "Sultanbeyli hangi memlekette oluyo" diye makara yapıp, yalnızlar rıhtımından fakirhaneye doğru ilerleriz. Babamın genç, dedemin olgun bir taksi şoförü olduğu devrin İstanbul'unu irdelemek isteyen ey mesleğinin sonu "log" la biten kardeşim! Gel seni Sadri Abimlerle tanıştırayım!

LATİF DEMİRCİ'DEN BİR ÖYKÜ:

"Kırkıncı Sanat Yılı"

1

Latif Demirci'nin bir çizgi roman çalışması (Joker Dergisi Sayı 9 18 OCAK 1993)

2

...Eey gidi atmışlı yıllar... Kanımız kaynıyodu... Bitıls... Kılif Rıçırd..."Heer yerdee kar vaar, annee kakam vaar..." Ehi EhiiHiii... Gitarla yatıp kalkıyordum... Peder adam olacağımdan ümidi kesmişti... ilk teybimi alırken gitarımdan ayrılmak zorunda kalmıştım... Parasal durumlar...

...Bi ara Beyoğlu Musiki Cemiyetine devam ettim... Cık!.. Ben alet çalmadan.. Olmaz!.. Elimde bir müzik aleti olmadan kendimi çıplak hissediyorum ya...

...Kemah...Bebek Belediye...Assolist arkasında çalıyorum... Bir başkaydı o zamanlar, ne biliyim farklıydı işte...

(Devamı arkada) ➲

Latif Demirci'nin çizgilerinde ilk göze çarpan yoğun bir naif'lik, bir o kadar da gerçeklik duygusudur. Detaylar Demirci'nin çizgilerinde vazgeçilmez bir unsurdur.

3

Latif Demirci 80'li kuşağın önemli çizerlerindendir. Çizgi roman çalışmaları az olmakla beraber dönemine ışık tutacak niteliktedir.

"Cemiyet haberleri!"

Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Kültür İşleri Daire Başkanı Şenol Demiröz Kara Mizah Merkezi'nin açılış kurdelesini keserlerken.

Tarih 3 Ekim 1996, günlerden perşembe. Bizim elemanlardan Abdullah Songül'ün doğum günü.. Hani geçen sayı "Reklamın can simidi mizah öğesi" adlı yazıyı derleyen Abdullah.. 3 Ekim günü Kara Mizah Merkezi'nin açılışı vardı.

Geçtiğimiz sayı fotoğrafları kaybettiğimiz için size bu görüntüleri verememiştik. İşte kültür ve sanata değer veren Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan ve Kültür İşleri Daire Başkanı Sayın Şenol Demiröz'ün de hazır bulundukları o tatlı açılıştan bir kaç enstantane. O gece bir çok seçkin mizahçı da Kara Mizah Merkezi'nin açılışını şereflendirdi. Bizler için ne mutlu bir geceydi. O günden bu güne "merkez" faaliyetlerini şevkle sürdürdü ve altta gördüğünüz güzelim genç kadro ortaya çıktı.

Açılış startı verildikten sonra geçen iki senede her yaştan mizahseverin katılımıyla "okul" gelişti ve yeni mizahçıları mezun etmeye başladı.

Öğrenci çalışmaları...

Kara Mizah Merkezi'nde karikatür eğitimi alan öğrenci çalışmalarından bazı örnekler: Cihangir Erönü'nün iki çalışması. (1,4).

Öğrencilerden Yusuf Kot ve çalışması (üstte), (2,3). Zübeyde Hastürk'ün bir çalışması (altta), (5).

Karikatürün kilometre taşlarından Steinberg'in bir çizgisi

Karaoğlan'ın bab

RÖPORTAJ

Bütün resimli romancılar sinema hastasıdır. Sinema hastalığından dolayı resimli roman yaparlar. Hepsinin de gönlünde bir gün "sinema yapmak" hevesi yatar.

Karaoğlan'ın babası olan usta çizer Suat Yalaz'la yapılan röportajı okuyuculara sunuyoruz.

-Suat Bey, Karaoğlan Türk resimli romanında bir çığır açmıştı... daha sonra ne oldu?

Karaoğlan'ın açtığı yoldan gelen 19 tane resimli roman var. Benim için büyük bir gurur vesilesi. Bizim Türkiye'de şu anda gazetelerde resimli roman yok. Bir Sabah Gazetesi'nin dışında.

Bir de Rahmi Turan biraz resimli romana meraklı. Onun dışında yok. Günlük gazetelerin büyük bir yanılgısı da; zannediliyor ki o gün manşette patlattığı haberle gazeteyi satıyor. Amasya, Mardin, Urfa, Konya, Denizli, Nazilli burada adam kayıp ilanına kadar okuyor gazeteyi. Sen bunun içerisine bir de resimli roman koymadığın zaman ihanet ediyorsun. Günah işliyorsun. Adam her gün bir resimli roman okumak ister iyi kötü.

Karaoğlan çizgi kahramanı olmayı aştı, sayısız filmlere de aktarıldı. Suat Yalaz ve Kahramanı Karaoğlan...

- Karaoğlan'ın çok has bir okuyucusu iken bir mecmua gördüm, üstünde "Kaan" yazıyor ama çizen Suat Yalaz, yazan ise sanırım Abdullah Ziya Kozanoğlu doğru mu bu?

Doğru... Kozanoğlu ile beraber "Kaan" diye yola çıktık, bir sene sürdü bu beraberliğimiz. Beni resimli romana bulaştıran odur. Saygıyla herzaman anıyorum adını. Benim de çocukluğumda kitaplarını okuyarak ulaşılmaz zannettiğim bir ustadır rahmetli... Karikatür yaptığım sıralarda eski bir resimli romanımı görmüştü. Sonra beni çağırdı. Tan'da beraber birşeyler yaptık. Benim için "Cengiz Han'ın Hazineleri" diye yeni bir senaryo yazdı.

- Bir resimli romanda hikaye mi önemli çizgi mi?

Hikaye önemli... Çünkü çizgi estetik bir olay... Yani çizgisine hayran olacağın bir insana çok nadir rastlarsın... Çok güzel çizen adamlar çok nadir gelir... Dolayısıyla resimli roman aşkını çok nadir gelen adama bağlaman gerekmez... Ama hikaye enteresan olsun. Çünki film seyreder gibi okuyoruz bu şeyi... Yalnız resimli romanın vurucu noktalarını bilmek lazım... Kalkıpta ceketin kıvrımlarını güzel yapmış adam, sana boş boş biyerlere bakan düzgün yüzlü bir adam çiziyorsa hemen yatar hikaye...

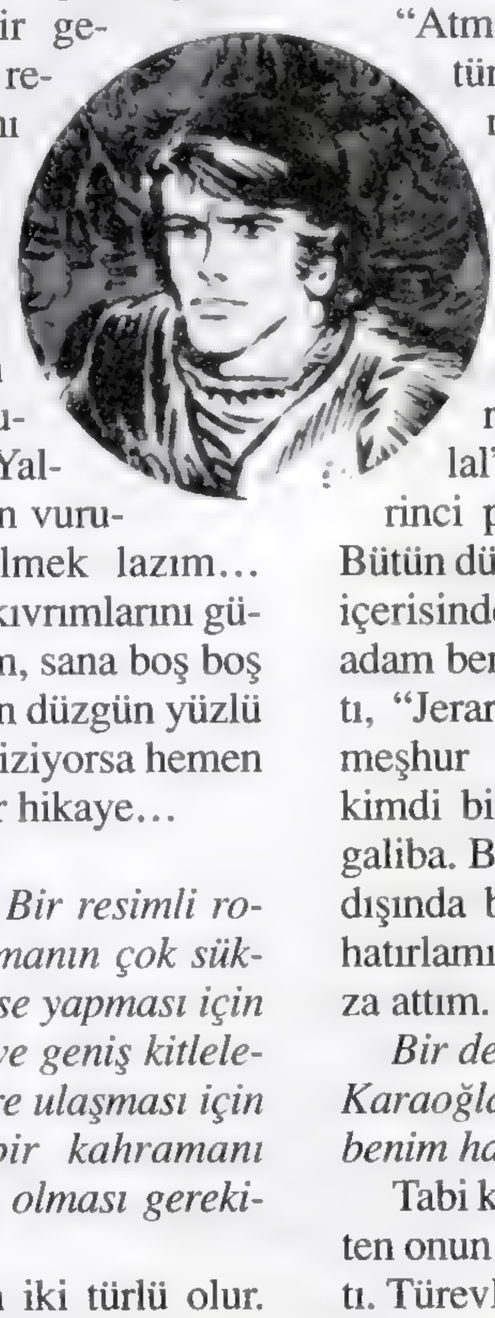

- Bir resimli romanın çok sükse yapması için ve geniş kitlelere ulaşması için bir kahramanı mı olması gerekiyor?

Kahraman iki türlü olur. Ya eserin yazarı çizeridir kahraman, ne anlatırsa anlatsın ön planda o vardır. Ya da romanın içerisinde bir kahraman vardır, o seni sürükler götürür. Şimdi benim o söylediğim birinci kahraman, çok nadir bir olay. Çok büyük bir usta ne anlatırsa anlatsın, kahramansız bile anlatsa yeni bir atmosfer getirir. Ama genellikle bir kahraman istiyoruz ki biz onun peşine takılalım.

İlginç birşey söyleyeceğim sana; Suat Yalaz'ın resimli romanda bir konuda dünya rekortmeni olduğunu düşünebiliyor musun? "Atma" diyeceksin şimdi. Bütün resimli romancılar sinema hastasıdır. Sinema hastalığından dolayı resimli roman yaparlar. Hepsinin de gönlünde birgün sinema yapmak hevesi yatar. Şimdi Avrupa'da da başladı. "Bilal" ikinci filmini yaptı birinci pek iş yapmadı diyorlar. Bütün dünyada resimli romancılar içerisinde en fazla film yapan adam benim. "Bilal" iki tane yaptı, "Jerar Loziye" iki tane yaptı, meşhur "Barbarella"nın ressamı kimdi bilmiyorum bir tane yaptı galiba. Barbarella bitmedi. Bunun dışında başka bir resimli romanı hatırlamıyorum. Ben on filme imza attım.

Bir de gişe rekorları kırdın. Bu Karaoğlan filmleri çok iş yaptı benim hatırladığım.

Tabi kapılarda kuyruklar... Zaten onun için bir sürü kopyası çıktı. Türevleri oluştu.

Bir bakıyorsunuz Karaoğlan Oğuz Beylerinden Bayındır Han'ın emrindedir. Bir bakıyorsunuz başka bir yerde, başka bir Türk Beyinin yanında.

asi Suat Yalaz

Karaoğlan'ın maceraları başka dillere de aktarıldı. Arapça yayınlanan "Kebir" yani "Karaoğlan."

- Suat Abi... Karaoğlan filmleri de en az resimli romanları kadar başarılıydı. Ordaki detaylar, elbiseler, aksesuarlar, tarihi dekorlar gerçeği kadar başarılıydı nerdeyse. Çizgi kadar başarılıydı. Hatta zaman zaman Karaoğlan'ın kendisi bile çizgi gibiydi. Yani saçının biçimi, kâhkülü şusu busu. Üzerindeki o manda gönü yeleğiyle birlikte bir çizgi kahramanı gibiydi. Ama sonradan o siyah beyaz Karaoğlan birden bire renkli çekilmeye başlandı. Renkli çekilince biraz büyüsünü yitirdi gibi geliyor.

Tavsamasının nedeni Kartal Tibet'in beklediğim iş birliğini bana vermemesi. Kötülüyor gibi konuşmayayım. Herkesin bir çizgisi vardır, bir hayat felsefesi vardır. Çok esnaf çıktı. Karaoğlan'ı sevmedi. Karaoğlan'ı sadece kendisine iyi para getiren bir rol diye düşündü.

Ben Kartal Tibet'i seçtiğim zaman bir tiyatro aktörüydü. Birden bire hayatını değiştirdim onun. Cüneyt Arkın (altını çizerek söylüyorum). "Bedava oynayacağım" dedi. Karaoğlan rolünü oynamak istiyorum dedi.

- Bir de istersen şu Paris macerasına dalalım... Nasıl karşılandınız Suat Abi orda... Yani imkansızlıklar la mı başladı ilk gidişin?

Ben oraya resimli romanımı satacağım diye gitmedim. Giderken film prodüktörü olarak gittim. Yani 6-7 film yapmış film prodüktörü olarak gittim. Maksadım Fransızlarla bir Türk-Fransız ortak yapımı yapabilir miyim idi. E gitmişken de resimli romanlarımı da göstereyim dedim. Ben alıcakları kanısında değildim. Çünkü batıda bir "Türk düşmanlığı" olduğunu biliyorum. Tarih boyunca Fransa, Almanya, İngiltere bu taraflara gelmek istemişler karşılarında bir tek engel Türkleri bulmuşlar. Türkler yüzünden ya geçememişler, ya geçmişler geri çekilmişler. Bunu biliyorduk. Ama giderken yanımda bulunsun dedim. Ben film görüşmeleri yaparken bu arada boş zamanlarımda bir iki yayın evine götürdüm. Bir tane emperyalist bir Fransız'a rastladım.

Suat Yalaz Karaoğlan'ın film setinde, kamera arkasında.

Adam kilise emperyalisti olduğu için Türkleri bir türlü işgal edememenin hıncı var içersinde. Karşısına bir Türk gelince böyle ilgiyle karşıladı. Entresan oldu. Çünkü, Cezayir'i işgal etmişler. Cezayir onlardan önce Türkler'in hakimiyeti altında. Dolayısıyla kendine denk bir adamla karşı karşıya gibi gördü. Türkler'in o saltanatını bilen bir adamdı. İlgi duydu işe. Yazı İşleri Müdürü de Ermeniydi. Ermeni de Ermeni olarak ilgi duydu. Ve Karaoğlan'ı istediler. Beni tanıdılar süratimi falan sevdiler, fakat kardeşim Türklere kapıları kapalı. Eğer Çekoslavak olsaydım. Macar olsaydım başka muammele görürdüm...

Çok teşekkür ederiz. ■

Karaoğlan dergilerde maceradan maceraya koşardı. Hâlâ özlüyoruz.

Asteriks ve "diğer"

DARKWOOD SAKİNLERİ

Asteriks, savaşçı olmayan fakat savaştan da kaçmayan tipleri, esnafı, büyücüsü, ozanı, kadınları, cesareti, dedikodusu ile çok neşeli bir çizgiromandır.

M.Ö. 51 yılına kadar hiç kimselerin varlığından haberdar olmadığı küçük bir köy vardı. Bir yıl sonra takvimler M.Ö.50'yi gösterirken şimdiki Fransa'nın bulunduğu bölge tamamen Sezar'ın yönetimindeki Romalıların boyunduruğu altındaydı. Tamamen mi? Pek sayılmaz! O küçücük köy hariç!. Bütün sakinleri ile hayatın tadını çıkarırken, bir taraftan da Sezar'ın ordularına esrarengiz bir kuvvet gösterisiyle dalga geçer gibi karşı koyuyordu.

Asteriks'in klasik sunuş sayfası niteliğindeki ilk sayfası 'SPOR' (Senatus Populusque Romanus - Roma Senatosu ve Halkı) yazılı Roma hançerinin saplı olduğu Batı Avrupa haritasının ucunda ancak büyüteç altında farkedilebilen, bir tarafını denize vermiş çevresi ise tamamıyla Roma garnizonlarıyla sarılı şirin bir Galya köyü görüntüsü ile açılır.

"Galya" köyünün unutulmaz yaşlısı "Hokusfokus" kuvvet ilacı yaparken.

Asteriks'in önsözünü oluşturan bu klasik görüntü şu paragrafla desteklenmiştir... İsa'nın doğumundan önceki 50. yıldayız. Romalılar bütün Galya ülkesini ele geçirmiş. Bütün Galya ülkesini mi? Hayır!.. Domuzuna` Galyalı olan küçük bir köy düşmana diretiyor. Romalı askerlerin de pek rahatı yerinde değil. Çünkü etraftaki küçük düşman ülkeler sivrisinek gibi sokup duruyor...

M.Ö. 50 yılının, siyasi ve coğrafi haritasını ve yapısını bütün Asteriks okurlarına sunulduğu şekliyle hatırladıktan sonra; 1960'larda bilhassa Avrupa çizgiromanına yeni bir soluk getirecek olan Asteriks'in okuruyla buluştuğu yılların fonunu da gözlerinizin önüne sermekte fayda var.

Değişim zamanı

Fransa'da ciddi bir siyasi dergi niteliğindeki L'EXPRESS'e kapak olacak kadar önemli ve ünlü olan ASTERİKS'in yayın macerası kendi yaşadıkları dönemden tam 2009 yıl sonra başlar. 50'lerin sonuna gelindiğinde Fransa'da çizgi roman pisasasında birşeylerin gitgide değişmekte olduğu gözlenir. Geleneksel çizgiromanların satışlarında belirgin bir tiraj kaybı başlamış bilhassa genç kızlara yönelik pek çok dergi yaşam sürelerinin sona gelmiş ya da kapanmıştır. 'CQ HARDİ', 'LA SEMAINE DE SUZETTE' 'L'INTREPIDE' ve 'HURRAH!' benzeri dergiler sanki toplumun yeni eğilimlerini sezememişler, kendilerini yenileyemedikleri için de devreden yavaş yavaş çıkmaya başlamışlardır.

Bu arada şu üçlü (Rene GOSCINNY, Jean Michael CHARLIER ve Albert UDERZO) kalıbı kırmaya karar verir ve Lüksemburg Radyosunun da katkısıyla kendi haftalık dergilerini piyasaya sürer. Derginin ismi PİLOTE'dur. Önceleri TİNTİN ve SPIROU'dan kopan sanatçılarla zengin fakat klasik bir başlangıç sergileyen PILOTE; 1960'ta GEORGES DARGAUD tarafından satın alınınca ve sorumlu editör GOSCİNNY'nin de ağırlığını iyice hissettirmesiyle yeni bir ivme kazanır. GOSCİNNY sözkonusu dergi için iki yönden önem taşıyan bir isimdir. Hem yeni ve yetenekli sanatçıları dergi kadrosuna dahil etmede usta bir organizatör rolü oynamakta, hem de senarist olarak etkinliğini sürdürmektedir.

MEZİERES, FRED, CHRİSTİN, TABARY, MORRIS, (SPIROUdergisinden ünlü westernparodisi LUCKY LUKE (RED KİT) adlı eseriyle gelmiştir.) ve DRUILLET (ileride METAL HURLANT'ın kurucuları arasında görünecektir) gibi kişilikli sanatçıların dergiye akını bir anlamda hitap edilen okuyucu niteliğini de değiştirecektir.

PİLOTE bu yeni içeriğiyle bilimkurgusal ve fantastik çizgiroman örneklerinin payını yükselterek yetişkin okurlara daha çok göz kırpmaya başladı.

Yeni yeni okurlar

Ayrıca hafif erotizmle beraber, savaş karşıtı ve antikahramanların da dergide boy göstermeye başlamasıyla bu konulardaki çalışmalarda belirgin özellikler kazandı. Fransız çizgiromanının ustalarından JEAN GİREUD (GİR yada şu anda en bilinen lakabıyla MOEBİUS)nun LIEUTENANT BLUE-BERRY isimli kahramanı da PİLOTE'un en nitelikli isimlerinden birini oluşturmuştu. Bu mükemmel westernden yıllar sonra GİRAUD farklı bir alana bilimkurguya da yönelecek ve bu sefer MOEBIUS takma adıyla en büyüklerden biri olacaktır.

Süriekli olarak yeni okur kazanan PİLOTE'taki gelişmeye dur diyen olay, Fransa'da 68 yılında başlayan gençlik olaylarıdır. Bu yeni dalga siyasi, sosyal ve kültürel ortamları şöyle ya da böyle et-

yan tipleri...

kiledi. İniş sürecine geçmeye başlayan PİLOTE'un en büyük dezavantajı ise, PİLOTE'un seviyeli olarak yaklaştığı erotizme oldukça ağırlık veren cesur ve girişimci L'ECHO DES SAVANES adlı yeni bir derginin piyasaya girmesiydi. PİLOTE artık yavaş yavaş çözülmeye başlamıştı.

PİLOTE çıktığı anda dergiye bir farklılık getiren çizgiroman TEN TEN ve REDKİT'in öncülüğünü üstlendiği mizahi türe ait ASTERİKS idi. Savaşçı olmayan fakat dövüşe girmekten de kaçınmayan tipleri, esnafı, büyücüsü, ozanı, kadınları, cesareti, dedikodusu, zaaf ve faziletleri ile şiirsel anlatım uslübuyla zenginleştirilmiş neşeli bir çizgiromandı.

Genellikle ASTERİKS (kısa boylu, cesur, düşünceli, akıllı ve bekar bir savaşçı) ve yakın arkadaşı HOPDEDİKS (iri, çok şişman saf ve alıngan) HOKUSFOKUS (sihirli şerbet yapabilen ihtiyar büyücü) ve bu üçlüden her macerada çok çeken Romalı askerler değişmeyen karakterlerdir. Bunların yanı sıra küçük köyün şefi TOPTORİKS, HOPDEDİKS'in minik ve sevimli köpeği İDEFİX, balıkçı PALAMUTİKS, ozan DERTSİZİKS gibi yan karakterlerinde sıklıkla gözüktükleri maceralara zaman zaman SEZAR, KLEOPATRA, ANTONİUS gibi gerçekten yaşamış tarihi kişiler de konuk olur.

Haftalık yayınlanan PİLOTE dergisinde 2'şer sayfalık periyodlarla bir bölüme sahip olan ASTERİKS; Fransa'daki yayıncılık anlayışının da bir getirisi olarak dergide tamamlanan maceralardan sonra kendi özel albümlerine de kavuştu. Yayınlanan ilk macera olan 'ASTERİK LE GAULOİS'in albümü 600.000 adet satmıştı. Bu rakam 1987 yılında yayınlanan 'ASTERİX CHEZ RAHAZADE'de 2 milyon adede kadar çıkmıştır. Popülaritesi bir TINTIN veya LUCKY LUKE düzeyinde seyretmese de 60'lar ve 70'ler arasında doruk noktasına çıkan etkisini incelememiz gerekir.

Galya ve Fransa. Bu bağlantı ASTERİKS'i Fransızların milli çizgiroman kahramanlarından biri haline getirmiştir. GOSCINNY'nin yaratıcı mizah anlayışı, UDERZO'nun çarpıcı ve teferruatları atlamayan hızlı ve sinematografik çizisi arasında şekillenen maceralarına Fransız halkına özgü pek çok özellik serpiştirilmiştir.JACQUES MARNY, 'LE MONDE ETONNANT DES BANDES DESSİNEES' adını taşıyan kitabında Fransızların neden ASTERİKS'le bütünleştiği sorusuna bazı cevaplar verir. Bunlar Fransızların özgürlüklerine düşkün olmasıyla başlar. Fransızlarda ataları Galya'lılar gibidir.

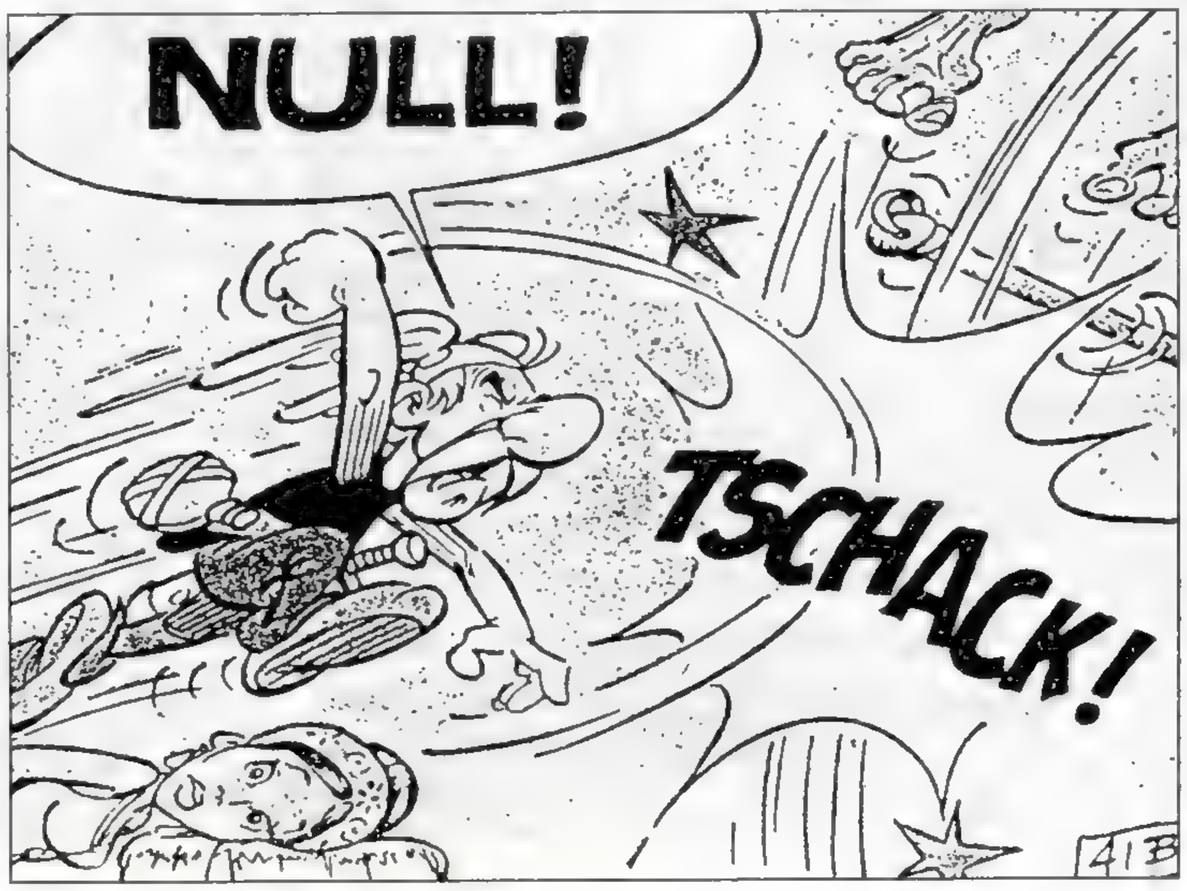

Tıpkı ASTERİKS ve arkadaşları gibi ne Romalılara, ne korsanlara kısacası hiçbir baskı grubuna boyun eğmezler. Yemeyi ve içmeyi çok sevmeleri, hatta bunu bir sanat olarak algılamaları da benzerliklerdendir. ASTERİKS'te de yaban domuzu kızartması ağırlıklı yemek sahneleri - bilhassa maceraların son kareleri açık havada mükemmel bir akşam yemeği şöleni klasiğindedir- sık sık karşımıza çıkar. Ayrıca yabancılardan pek hoşlanmamaları, seyahate düşkün olmaları, fakat sonuçta yine kendi yurtlarını tercih etmeleri çok belirgindir. Kahramanlarımızın Mısır'dan Amerika'ya; İspanya'dan Hindistan'a kadar pekçok ülke ve kıtada maceralar yaşamalarına rağmen, köylerine döndüklerinde ise o küçük gelişmiş şehirlerle mukayese edilemeyecek denli küçük olan ancak oralarda bulamayacakları huzura ve sıcaklığa sahip köylerini ne kadar çabuk özledikleri her macerada açıkça bellidir.

Ayrıca zeki ve kurnaz olmaları; duygusallıkları (koca gövdeli HOPDEDİKS'in bir bebek gibi ağlayabilmesi ve utangaçlığı), inançları sayesinde her zorluktan kurtulabileceklerini düşünebilmeleri, rahatlıkları ve doğallıkları da en belirgin özellikleridir' der Jacques Marny.

Tabi bir de Romalıları her seferinde iyice benzetmelerini sağlayan ünlü DEVEGÜCÜ TAZIHIZI şerbetleri vardır bizim sevimli ➲

Sürekli olarak yeni okur kazanan "Pilote"taki gelişmeye dur diyen olay Fransa'da 1968 yılında başlayan gençlik olaylarıdır; bu yeni dalga çizgiromancılığı da etkiledi.

Goscinny'nin yaratıcı mizah anlayışı Uderzo'nun çarpıcı teferruatı, Asteriks'i kitlelere sevdirmişti.

Asteriks'in kuvvet şurubunu içtikten sonraki hali...

Fransa dışında, Asteriks'in en çok eleştiri aldığı nokta, ırkçılık ve şövenistlik iddialarıdır. Bir de karşılaştığı problemlerden mutlaka kaba güçle sıyrılması konusudur.

Galyalıların ve bu, eserin can alıcı noktalarından birini oluşturur. Sihirbaz HOKUSFOKUS'un ormandaki çeşitli otları kullanarak hazırla dığı bu gizemli şerbet içeni yenilmez bir herküle dönüştürebiliyor. Bu sihirli şerbetten içmesine izin verilmeyen tek Galyalı ise irikıyım HOPDEDİKS'tir. Her seferinde çeşitli yollar deneyerek DEVEGÜCÜ TAZIHIZI şerbetinden içme girişiminde bulunan HOPDEDİKS 'Olmaz!.. Sen şerbet içemezsin!.. Küçükken kazanına düşmüştün çünkü...' açıklamalarıyla karşılaşır. Ve bir türlü şerbetten içemez. Hopdediks'in bebekken şerbet kazanına düşüp nasibini toptan aldığının altını çizen köy halkı bir de üstüne üstlük azmanvari görünüşüyle sihirli şerbetten tekrar içmesinin sonucunu düşünmek bile istemez. GOSCİNNY-UDERZO okurlarının, acaba Hopdediks şerbetten içse neler olurdu?' sorusuna hiç cevap vermeyerek olayı doruk noktaya çıkarmayı her seferinde başarabiliyor.

Uderzo

Bu arada ASTERİKS'in Fransa dışındaki yansımalarından da söz etmemiz lazım. Her ne kadar yazar GOSCINNY, ASTERİKS konusunda uç noktalara kadar giden tahlilleri, çok ciddi araştırmaları yersiz ve saçma bulduğunu açıkça belirtmekteyse de, mutlaka dikkate alınması gerekli arka planları olan ASTERİKS bu türden analiz ve değerlendirmeleri haketmektedir.

Eleştiriler artıyor

Fransa dışında ASTERİKS'in en fazla eleştiri aldığı nokta ırkçılık ve şövenistliğidir. Bir de hemen hemen karşılaşılan bütün sıkıntılardan mutlaka kaba güçle sıyrılınması konusu vardır. Aslında belki de bu yönden objektif bir açıyla bakılırsa ASTERİKS, M.Ö. 50. yılından çok günümüzün modern dünyasıyla ve onun düzeniyle baş edebilmenin tek çaresinin altını çiziyor da diyebiliriz. Sihirli bir değnek veya Alaaddin'in Lambasında saklı olan Cin'in sihir gücüyle oluşturduğu veya sağladığı imkanları ve başarıları ASTERİKS'te DEVEGÜCÜTAZIHIZI şerbeti sağlıyor.

Benzeri türden eleştiriler sadece ASTERİKS'le sınırlı kalmıyor aslında. Bütün dünyada bilinen pekçok kahraman veya çizgi tipe aynı türden haklı-haksız eleştiriler yapılıyor ve yapılacaktır da. ASTERİKS bu eleştiri bombardımanından fazla etkilenmeyen kahramanlardan biri aynı zamanda. Mesela doğumundan 5 yıl önce 1954 yılında 'THE SEDUCTİON OF THE İNNOCENT' - Masumun İğfali- adlı kitabı yazan çizgiroman düşmanı Dr. FREDRİC WERTHAM'ın eline düşmekten kurtulmuştur. Dr. WERTHAM çok sayıda çizgiroman tipinin topluma zarar verebilecek yönlerini ve görüntülerini ortaya koyduğu kitabında psikiyatrist gözüyle acayip zorlamalara girmiştir. Bazı eleştirmenlerin.

DEVEGÜCÜTAZIHIZI isimli sihirli iksiri o zamanların Fransasına hayat veren DE GAULLE ile bütünleştirdiklerini de belirtirsek bu türden aşırı yaklaşımlarıyla çizgiroman düşmanlıklarını açıkça ve aptalca sergileyen bütün herkese bizim de karşı olduğumuzu hatırlatmak istiyoruz.

Nazi benzetmesi

Yine de ASTERİKS'in hedef olduğu ırkçılık eleştirilerinin somut örneklerinden birini verelim: Almanya'da ROLF KAUKA adındaki bir yayıncı LUPA isimli çocuk dergisinde ASTERİKS'i

Asteriks ve Hopdediks bir macerada düşmana saldırıyor.

'SİGGİ DER KLEİNE GERMANE' yani Küçük Alman SİGGİ adıyla yayınlar. Kahraman neredeyse bir Nazi görüntüsüne büründüğünü gören GOSCİNNY çılgına döner. Hemen bir dava açar ve kazanır.

ASTERİKS, maceraların kıvamı ne şekilde olursa olsun ulusal bir çizgiromandır. Evrenselliğe yönelmiş diğer Avrupa ve Amerikan ürünleri tadında değildir. Ancak evrenselliği yakalayan veya yakalamaya çalışırken çoğu eserde önemli bir eksiklik gözükmektedir. Bunlardan bir tanesi lisandır. Asteriks'in Fransa'daki yüksek popülaritesini sağlayan unsurlardan birisi de bu yöresel lisanı başarıyla kullanabilmesinde yatar. Tabii ki bu özellik; diğer ülkelerde yayınlanırken, yapılan çevirilerde büyük ölçüde kaybolmaktadır.

Oluşan bu handikapı çevirisi yapılan lisanda yer alan yerel deyimlerle doldurmaya çalışmakta bulunan bir formüldür. Yine de yöre halkına özgü ifadelerin tam karşılığının verilememesi, eserin büyük oranda değer yitirmesine neden olmaktadır. İşte bu noktada devreye eserin çevrildiği ülkenin argo jargonundaki stoktan yararlanılır. Ülkemizdeki başarılı ASTERİKS çevirmenlerinden HALİT KIVANÇ ve TEVFİK ÜNSİ eserdeki esprinin ve mizahın büyük bir kısmını ülkemiz insanının günlük yaşamından ve folklorundan beslenerek gerçekleştirmişlerdir. Bir iki örnek verirsek daha iyi anlaşılır veya hatırlanır: 'Tanzim satışı bunlar', 'Lutes'te domuz ateş pahası', 'Hadi bakalım, bir taşla iki kuş', ya da bir şölen şarkısında söylenen 'Yağmur yağdı... kaç.. kaç.. şemsiyeni aç, aç, aç...

Rampi, rampi rampi...Çizer UDERZO'nun tiplemelerdeki üstün başarısının altında kalmayan yazar GOSCİNNY, gerçekten de usta bir özel isim yaratıcısı olarak anılagelmiştir. Sonları RIX, US, AX, IS ile biten çok sayıda komik isim bulmuştur ve bunlar karakterlerin benimsenmesinde epey etkili olmuşlardır. Bizdeki çevirilerde de bu takılara uyalarak sevimli ve anlamlı isimler bulunmuştur. Bazı örnekleri aşağıdaki tabloda görebilirsiniz. GOSCINNY, 'Galyalılar bizim kovboylarımızdır' der. Ona göre Fransızlar gelecekten çok geçmişle ilgilidirler. Bu yüzde de sık sık ülkelerindeki teknik gelişmelerin pek de arzulanan düzeyde olmadığını vurgular. Bir nevi bilinçsiz melankolinin sezildiği bu sözler, örneğin bilimkurgunun bir türlü canlanamamasının da sebebidir ona göre.

Asteriks evrenselliği yakalayan veya yakalamaya çalışan eserlerdendir. Ancak bu eserlerde önemli bir eksiklik hemen gözükmektedir: Dil. "Galya Dili" bunu zorluyor.

İlk feministler

ASTERİKS geçmişle bağını arayan orta sınıf fransıza aradığını buldurmuş olabilir. (Sadece bir Fransıza mı? Zaman zaman yorganının içine kapanıp yatağın güvenli, sıcak ortamına kaçış hissini ya da bir yere ait olma duygusunu da çeşitli milletlerden insanlara da hissettirebilen bir çizgiromandır ASTERİKS...)

Yayınevinin de yönlendirmesiyle sadece yayın hayatının sayfalarına sıkışıp kalmamış, ve pek çok yan sanayide de destekleyici olarak kullanılmıştır. Bilhassa hediyelik eşya sanayiinde ve gıda sektöründe özellikle süt ürünlerinde bu küçük kahramanın yarattığı sempatiden oldukça yararlanılır. (60'ların ortasında LAV VACHE QUI RIT- Gülen İnek- adlı yağlı peynir satışları ASTERİKS'i reklamlarına karıştırdıktan sonra % 28 oranında yükselmiştir.)

Maceralara göz gezdirdiğimizde bunların genellikle çok renkli olduklarını (hareket, mizah, teferruat bolluğu ve fonun sağlamlığı, tip zenginliği vb. açılarından) söyleyebiliriz. Genelde çizgi kısmı çocukları, metin kısımları ise yetişkinleri avlamaya yönelik gibidir. Çok çeşitli maceralar arasında bir tanesi vardır ki sanki tamamen yetişkinler için özellikle hazırlanmıştır. Bu olağanüstü ilgiyle karşılandı, üzerinde çeşitli yorumlar yapıldı. Çünkü çağın ve dönemin tartışılan akımlarından birine dönüşen 'FEMİNİZM' üzerine odaklaşıyordu. Köye gelen bir bayan öğretmen tüm kadınları, haklarını elde etmek için örgütler. Köyün erkeklerinin hiç alışık olmadıkları bu durum tam bir karışıklık çıkarır. Konu harika bir şekilde işlenir ve tabbi ki mutlu sona bağlanır.

PİLOTE'un ilk sayısıyla yayın yaşamına başlayan ASTERİKS 1977'ye kadar GOSCINNY-UDERZO işbirliğiyle yürür. GOSCİNNY'nin 1977'deki ölümü sonrasında UDERZO pes etmez ve yeni albümler hazırlar. Bu arada DARGAUD YAYINEVİ yerine 1979'da tesis ettiği EDİTİONS ALBERT RENE içine katar bu sevimli karakteri.

Fransa'da doğan öykü çeşitli dillere çevrildi.

Goscinny çizerliğe Arjantin'deki bir ajansta çırak olarak başlamış, zengin içerikli ve komik yazılar yazmadan evvel bir süre ressamlara asistanlık yapmıştı.

ASTERİKS'in ilk albümü 1961'de basılır. ASTERİKS IN BRITAIN (1966) albümünün olağanüstü başarısıyla başta da belirttiğimiz gibi L'EXPRESS'e kapak ve konu olur.

Derken iki canlandırma (animasyon) filmi BELVISION tarafından hazırlanır. 1974-79 arasında faaliyet gösteren IDEFIX (HOPDEDİKS'in köpeğinin ismi) Stüdyoları karakterin uluslararası piyasaya girmesini kolaylaştırır.

44 ülkede yayınlanan ASTERİKS için söylenecek ve yazacak başka şeyler de bulunabilir. Fakat GOSCINNY son sözü kendisi söylüyor. 'En can sıkıcı şey fazla ciddiye alınmak olmalı. Doğrusu şu an hayatta olmayan Fransız ve Avrupa çizgiromanın gelişiminde büyük katkısı bulunan sanatçının yüzüne kazınmış tatlı ve sıcak gülümsemesi ona inanmamızı gerektiriyor. WALT DİSNEY hayranı UDERZO da bu gülümsemeyi hiç bozmadan alıp çizgiye aktarmaya devam ediyor. O küçük Galya köyü ve insanları hep şenlikli kalacak galiba..

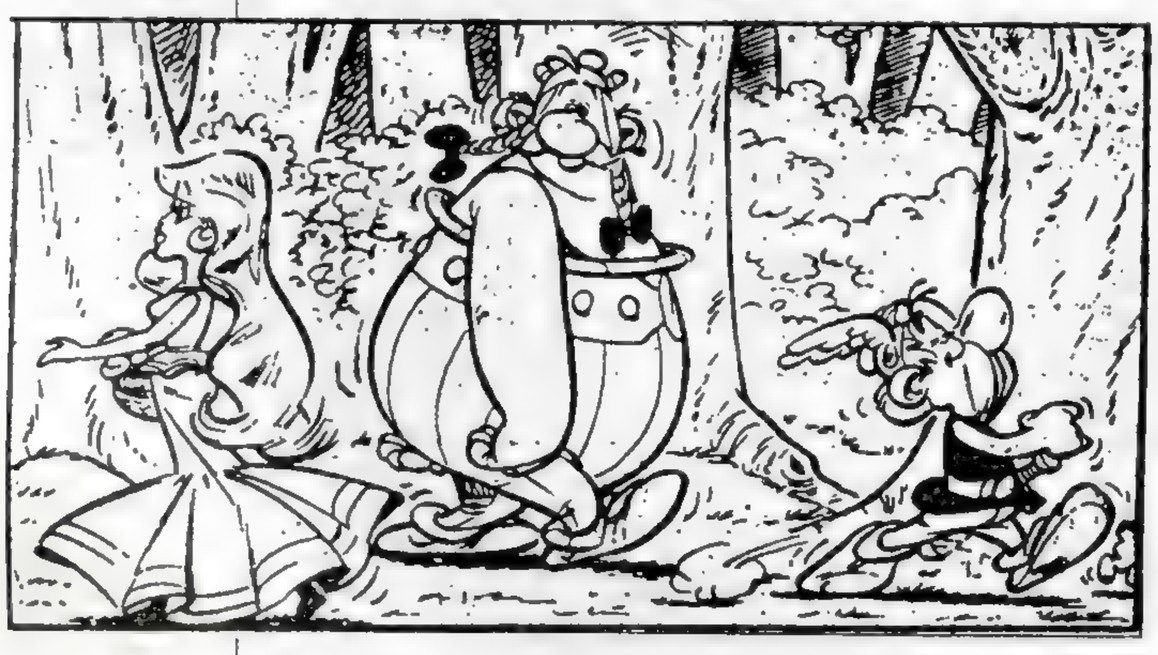

Rene Goscinny

(1926-1977) Goscinny, çizerliğe Arjantin'deki bir ajansta çırak olarak 17 yaşında başlamıştır. Zengin içerikli ve komik yazılar yazmadan evvel bir süre ressamlara asistanlık yapmıştır. 1945 yılında ABD'de Ticaret Merkezinde çalıştıktan sonra 1948'te yine bir stüdyoda çizerliğe dönmüştür. Bu stüdyoda ABD'de çizgiromana damgasını vuracak olan Harvey Kurtzman, Will Elder ve John Severin de vardır. 1951'de Avrupa'ya dönerek DİCK DİCKS adlı eseri yazıp-çizer.

Akabinde World Press'e girer. Ve 50'li yıllarda çok sayıda çizgiroman senaryosu hazırlar. Örneğin 57-59 arası Uderzo için JUNİOR, 55-77 arası Morris için Spirou dergisinde LUCKY LUKE (RED KİT) Attanasio için SPAGETTİ, Berch için PRUDANCE PETIT PAS, Franguin için MODESTE ET POMPON. Yine Uderzo için 58'te OUMPAH-PAH vs. gibi 50'den itibaren TINTIN dergisinde yeniden ele aldığı veya ilk kez ortaya çıkardığı pek çok çizgi kahraman bulmaktayız.

1962'te ise Tabary için İZNOGOUD,u hazırlar. Karikatürist Sempenin illüstrasyon çalışmalarıyla desteklediği PETIT NICOLAS'ı yaratır. 59'da Charlier ve Uderzo ile Fransa çizgiroman yayıncılığına damga vuran PİLOTE'u çıkarır. Ve dergi DARGAUD tarafından satın alındıktan sonra direktör olarak 77'deki ölümüne kadar görev yapmış.

Albert Uderzo

1927 İtalya doğumlu bir Fransız olan UDERZO, çok genç yaşta geldiği Fransa'da 1940 yılında henüz 13 yaşındayken ilk çizgi çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Junior dergisindeki bu başlangıçtan sonra 1945 yılında FLAMBERGE (Kılıç) adlı eserini yaratmıştır. Hiciv ve gerçekçilik karışımı üslubu daha sonraki eserlerinde de devam etmiştir.

Uderzo'nun ilk önemli eseri sayılan BELOY 1948'te başlar. Bir ortaçağ güldürüsü olan eser ülkemizde Hayrettin Önder'in GIDIK serisinde BASTER adıyla yayınlanmıştır. (1967) Beloy'ın toplam 4 macerası vardır.

Sanatçının anılması gereken ikinci önemli çalışması PİLOTE dergisini oluşturmadan önce TINTIN'de yayınlanan OUMPAH,PAH'tır. ASTERİKS'ten bir yıl önce (1958) ortaya çıkan, dev gibi genç bir kızılderili savaşçıyla, kralın bir askeri arasındaki dostluğu ve maceraları yine mizahi bir biçimde işlediği OUMPAH-PAH ın senaryosunda GOSCİNNY imzası vardır.

PİLOTE'a damgasını vuran ASTERİKS dışında reel çizgi yapısında da bir eser veren Uderzo çok üretken bir sanatçıdır.

Çizgiroman tarihinin en çekici örneklerinden biri olan TANGUY ET LAVERDURE yine aynı dergide 1961-67 arası tam 8 maceranı Uderzo'nun fırçasından yaşamıştır. ■

Ünlü çizer Goscinny'nin "Bulvar" gazetesinde yayınlanan "Oumpah-Pah" adlı eseri çok sevilmişti.

"Şişko Hopdediks" adı Türkçe'ye çevrilerek sevdirilen kahramanlardan. Aslında onun adı başka..

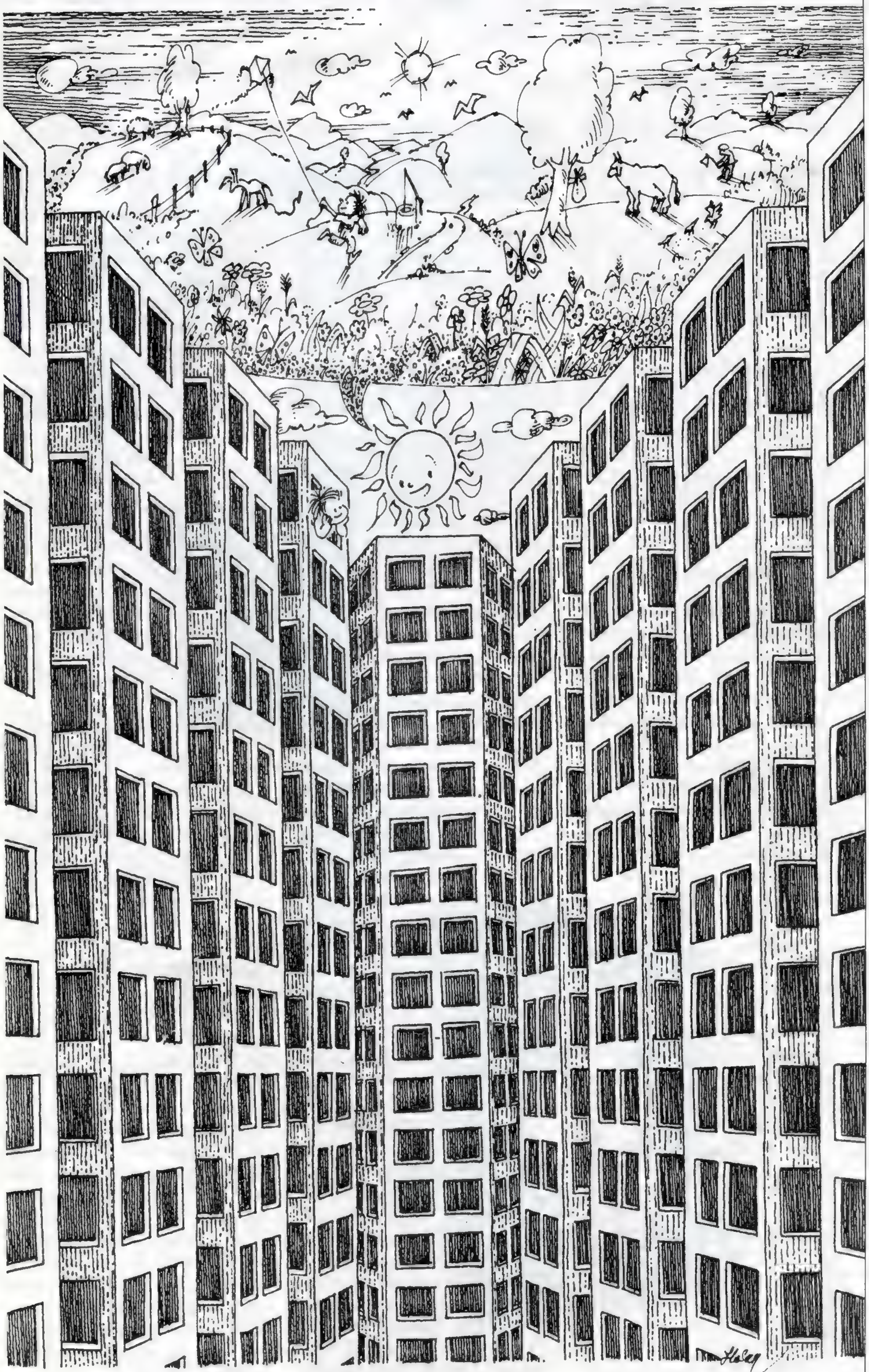

"Hasan Aycın'ın çizgilerini alışılmış biçimiyle birer karikatür saymak onları hiç ihtiyacımız olmayan bir sınıflamaya kurban etmek anlamına gelir."

İsmet Özel.

Turhan Selçuk ve A

YAŞAR KEMAL

Turhan Selçuk'un çizgileri düzdür, yalındır, zengindir. Pırıl pırıl bütün çapaklarından arınmıştır. O da bu sonsuz arınmışlığıyla insanın yepyeni bir yönünü anlattı..

Turhan Selçuk bir edebiyat adamıdır. Bir şair, bir romancı, bir hikâyecidir. Bu söylediklerimi şaşırtmak için söylemiyorum. Turhan Selçuk gerçeği budur da onun için söylüyorum. Bunları gene söylerken de karikatür sanatını hiç de küçük görmüyorum, söylediklerim bu düşüncenin tam karşıtıdır. İnsan karikatürde de bir Çehov, bir Sait Faik, bir Mansfield olabilir. Karikatürün olanaklarını destan olanaklarına ulaştırabilir.

Sanatın sınırı

Bence Turhan'ın vardığı yer, karikatürü ulaştırdığı boyut, burasıdır. Sanat değeri diye bir şey oluşmuş mudur, sanatın değerini ölçerken ne gibi bir ölçü koyuyoruz? Bu, beğendim gitti mi, yoksa bir takım belirli değer ölçüleri var mı? Sanatın bir takım değer ölçüleri var ama, bunu şimdiye kadar sınırlamış kimse çıkmamıştır. Onun için ben dünyada, insanlığa sanat değerini kabul ettirmiş bir sanatçıyı, örneğin Çehov'u örnek almak isterim. Çehov'u seçişimin de başlıca sebebi Turhan'la Çehov'un arasında inanılmayacak bir yakınlık bulu-

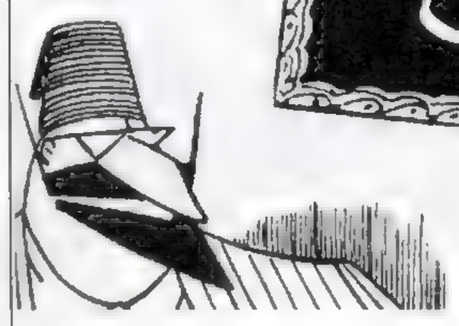

Turhan Selçuk'un çizgilerinin düz ve yalın oluşu okuyucu tarafından rahat anlaşılmasını sağlıyordu

şumdandır. Bana öyle geliyor ki ikisinin de içtiği kaynak tıpkıdır. Çehov ne getirdi? Bu soruyu böylesine sormamın zorluğunu biliyorum. Bir kalemde karşılığını vermek zor da ondan. Hikâyeyi yeniden biçimlendirdi, diyebiliriz. Ondan önce gelenlerin hikâyesine benzemedi hikâyesi hiç bir yönüyle. Düz, yalın, şiirsel anlatışa vardı. Hikâyesi çoğunlukla hikâye değil, yaşamın birparçası oldu. Hikâyesi inadına böyle düz kuruldu. Bu yeni biçim, yeni anlatış elbette yeni insanlık değerlerinin üstüne örülecektir... Çehov o zamana kadar edebiyatın ulaşamadığı insanın anlık duygularını büyük bir ustalıkla verdi. Onun her hikâyesini okuyan, ben buyum, ben de böyle duyuyorum, ben de böyle düşünüyorum, diyodru. Psikolojik çatışmanın ancak sezedebildiğimiz kadarki çatışmalarını, çoşkularını, sevinçlerini, acılarını, daha binlerce anlık duygularını veriyordu. Çehovla gelen insanlıktı. Katkısız, yalansız, böylesine açıklıkla göremediğimiz, ancak kaba yönleriyle büyük epopelerde tanıdığımız ama içimizde olan dışarıya vermek aklımızın kıyıcığından geçmeyen insanlıktı. İnsanlık en incesinden belirsiz hem ağlayan hem de gülendir. Çehov da olduğu gibi Turhan da insanlık ağlarken gülendir.

Turhan'ın çizgileri düzdür, yalındır, zengindir. Pırıl pırıl bütün çapaklarından arınmıştır. O da bu sonsuz arınmışlığıyla insanın yep yeni bir yönünü anlatmalıydı. Turhan çizgi sanatının olanaklarından faydalanarak Çehov'un getirdiklerini zenginleştirdi, derinleştirdi. Edebiyatın şiiri çizgide yeni bir şiir boyutu, yeni bir hikaye, anlatım boyutu kazandı. Zora bilinmeze, ama bizde her zaman olana olmuşa biraz daha yaklaştık, biraz daha açıklığa kavuştuk karikatürleriyle. gene şuda yanlış anlaşılmasın hep Çehov'dan söz ediyorum. Turhanı Çehovun bir tıpkısı göstermek istemiyorum. Ya da onu Çehov'un bir süreci olarakta tanımlamıyorum. Derdimi daha iyi anlatabilmek için örnek veriyorum. Turhanın büyük kişiliği getirdiklerinden dolayı bunu söylemek zorundayım, hiç kimsenin süreci olmaya tıpkısı olmaya izin vermez. Homeros'un, Faulkner'in de bize getirdikleri budur.

Son yıllarda bocalamaya başlayan edebiyatımız Turha'ın yolunu izlese, gittiği yollardan insan, doğa gerçeğinin gözünü gözüne gitseydi daha büyük olanaklara kavuşurdu. Karikatürümüzün de sorun son günlerde Turhan yolunu izleyemez oluşudur. Turhan yolu dediğim kestirmeden insana varmadır.

Çok soyut konuştum şimdiye kadar belkide... Turhan insana yönelirken doğanın şiirine varırken öyle çok göklerde değildir. Anının içinde günün ortasındadır. Güncel olayların akışında yuvarlanan bir insandır.

bdülcanbaz

Acı çeker, güler, öfkelenir, çocukça bir şaşkınlığa düşer, alay eder, eğlenir, şaşkınlığa düşer, delirir. Kendi adına bizim adımıza... Bütün büyük sanatçılarda olandır bu da.

Zulme kötülüğe, insanlığı aşağılamaya, acıya, sömürüye, sonuna kadar karşıdır. Turhan'ın sanatındaki cömert bir dünyadır. İşte başkalarında olmayanda budur. Ustalığını, gönlünü, yüreğini bir çizgiye, bir duyguya, bir düşünceye hapsetmiştir. Dünyaya her şeyini sonuna kadar açmıştır.

Ve Turhan'da olan bir sevgi, bir cömertlik, bir dostluk, bir barış açıklığıdır. Turhan'ın dövüşü hepimizledir. Bütün düşük yanlarımızladır. Sıkı sıkıya dünyanın güzelliğine, şiirine, yalnızlığına, vazgeçilmezliğine bağlanarak kötülüklere, zulümlere bir karşı koymadır Turhan.

Turhan'ı anlamak bu günkü dünyamızı anlamak demektir biraz da. Turhan dünyamızın kötülüklerinin, karanlıklarının ortasında durmuş bir ışık gösterendir durmadan. ■

Turhan Selçuk, sanatın doruğuna ulaşmış ender kişilerden birisiydi

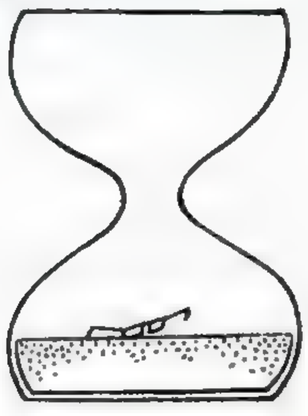

Karikatür üstüne

TURHAN SELÇUK

Kent içinde dolaşıyordu. Parlak renklerle boyanmış bir afiş yolunu kesti. Durdu, bir süre beğeniyle baktı, inceledi. "Afiş çizerleri karikatürden ne kadar da çok yararlanıyorlar," diye düşündü. Biraz daha yürüdü.

Bir gazete satıcısının önünde yine durdu. Vitrine asılı mizah dergilerinin yanısıra, siyasal dergileri gözden geçirdi. Kapaklarında çoğunlukla ünlü mizah çizerlerinin yapıtları yer almıştı...On lira uzatıp bir gazete satın aldı. Yoluna devam ederken sayfalarını acele acele çeviriyordu. Köşe köşe, sütun sütun karikatürlre, çzigiromanlara göz ü ilişti. Bakılması, okunması kolay olduğu için, yazılardan önce onlara baktı, onları okudu... Sinema eleştirisini gördüğünde, birden günlerdir reklâmı yapılan bir filmi seyretmek için evden çıkmış olduğunu anımsadı. Gişe önünde kuyruğa girdi, biletini aldı. Matinenin başlamasına epey zaman vardı. Vakit geçer nedeniyle, yakındaki sanat galerisine girdi. Birkarikatür sergisiyle karşılaştı. Bir çoğu siyasal, bazıları toplumsal yapıtlardı. En uçta asılı olanın önünde uzun süre durdu. Sanatın doruğuna ulaşacak nitelikte güçlü bir grafiği vardı. Bu karikatürü daha önce müzede gördüğünü anımsadı. Kendisini çizgilere kaptırıp galeride fazlasıyla kaldığının farkına varıp sinemaya döndü. Salona girdiğinde reklâm filmleri başlamıştı bile. "Yine karikatürlerden yararlanmışlar," diye mırıldandığı anda, sinemadaki büyüklü küçüklü seyirciler sevinç çığlıkları attılar. Önce bir çizgifilmin gösterilmesi onlar için sevimli birsürpriz olmuştu. Sonra film başladı. O da ne? Yine karikatürlerle yazılar sarmaş dolaş olmuşlar, jenerikte bir o yana bir bu yana sıçrıyor, bir görünüyor, bir kayboluyorlardı...

Evine döndüğünde, çoluk çocuğu televizyonun başında toplanmış buldu. Gözü ekrana takıldı. Bir çizgi-film oynuyordu... Yemeğini yedi, yatağına uzandı. Uykusu kaçmıştı; başucundaki kitaplardan birisni çekti. Birkarikatür albümüydü bu. Uzun süre baktı, düşündü. Sonra yeni bir kitap aldı. Bu kez bir roman geçmişti eline. Kahverengi, sarı, siyah renklerle boyalı birkarikatür vardı kapağında.

Yirminci yüzyılın en yaygın, en etkin sanat koludur karikatür. Bu genel tanımı içinde siyasal, toplumsal, sanatsal, magazin (güldürü), kara mizah (humour noir), portre kollarına ayrılmıştır. Giderek gelişip yaygınlık kazanan "kara mizah" çerçevesi içinde çizilmiş bir çok karikatürde gülme ögesi ikinci plana itilmiş.

"Sarı tebessüm"den bile yoksundurlar. Bakan insanda burukluk, hayret, tuhaflık, düş, korku etkileri yaratan çarpıcı, yadırgatıcı konular ve bu niteliklere uyumlu çizgilerden oluşurlar. Biraz Brosch, biraz Bruegel etkisiyle yüklü, gerçeküstü konuları içerirlerki bu tür mizah çizerlerinin en ünlüsü Topor'dur. ➲

Milliyet sanat dergisinden derlenmiştir.

Topor, Bosch'un etkisindeki düşe dayalı dünyasını daha etkin yansıtabilmek nedeniyle, geçmiş çağın gravürlerindeki, resimlerindeki yoğun çizgi ve taramalara dönmüş, koyu , karanlık renkleri seçmiştir. Toporun öncülük ettiği bu taramalı, çok çizgili karikatür , sadeleşmiş, ayrıntılardan arınmış çizgiyle mizah dünyasında giderek yaygınlık kazanmış, bizde, hatta sosyalist ülke sanatçıları arasında çokça rastlanır olmuştur. Böyle yapıtlar ilk bakışta göz doldurmakta ama anlatılmak isteneni çizgi kalabalığında boğarak etkinliğini yitirmektedir.

Uzun emekler sonunda çizilebilen böyle karikatürlerin gereksiz taramalarını dikkate almadan, öz çisgiyi arayıp bulduğumuzda, anlatım gücünün zayıf, hatta yanlış olduğunu görebiliriz çoğunlukla. Bu öz çizginin güçlü olması gerekir. Bir mizah çizeri için zor olan da, anlatım gücünü, kişiliğini belirleyen bu yalın, öz çizgiye ulaşabilmektir.

Sonuç olarak, "böyle bir çizgi kalabalığına getirilmiş karikatürlere karşı mı olacağız?" düşüncesi ortaya çıkıyor. Kanımca hayır. Tıpkı battal bir estetiği karikatüre getiren Amerikan Walt Disney'in İtalyan Jacovitti'nin, Lunari'nin yaygın benzerlerine karşı çıkmadığımız gibi. Önemli olan, ne biçimde olursa olsun, anlatmak istenen düşünceyi çizgiyle en kısa, en güçlü, en etkin yoldan bakana alatabilmektir. Bu açıdan bakıldığında İlhan Selçuk'un, "Karikatür, mizahın soyutlanmasında, çizginin geometrisine varmaktır" deyimine, tüm anlamıyla katılıyorum.

Milliyet Yayınları arasında çıkan "Söz Çizginin" kitabı, savunmasını yaptığım ve 1950'lerde ortaya attığım "çizgiyle mizah" paralelinde süregelen yapıtlarım arasından seçtiklerimden oluşan bir kitaptır. Pahalı bir kitaptır ama, gereksiz bir lüks, bir fantezi değildir. Bunu açıklamamdaki neden, "Yeditepe" dergisinin üçüncü sayısında aynı konuya dokunulmuş olmasıdır. "Daha Ucuz, Daha Çok" başlığı altında, haklı olarak kâğıt fiyatlarının artmasından yakınan Sayın Adnan Özlayçıner, bakınız ne diyor:

Sonuç olarak "çizgi kalabalığına getirilmiş karikatürlere karşı mı olacağız" düşüncesi ortaya çıkıyor.

Devlet ve kültür

"...Turhan'ın ilk karikatür albümünü 1954'te 'Yeditepe' çıkarmıştı... Fiyatı dileyenin, ilgilenenin alabileceği gibiydi. Bir buçuk lira... Amaç, Turhan'ın getirdiği içereği azınlığa değil, çoğunluğa sunmaktı. Bugün bunun tam tersinin yapıldığını görüyoruz. Turhan'ın Milliyet Yayınları'ndan çıkan kitabı tam üç bin lira! Bir işçinin bir aylık asgari ücretinin karşılığı. Hangi tür kâğıt kullanılırsa kullanılsın, baskısı ne denli ultra modern olursa olsun, nice binbir renkle donatılırsa donatılsın, her şeyden önce Turhan, seslenmek istediği kalabalıktan uzaklaştırıldı. İşçiye, aydına, memura, öğretmene inat, hattâ kendi kendine inat, patrona, para babalarına satılıyor."

"Bunun için bir edebiyat sanat dergisinin, bir edebiyat sanat yapıtının içeriğinden çok, dış görünümüne önem verilirse asıl amaçlanan okurun dışına düşülür. Sanatın gelişmesi ve toplumsal yararı açısından bundan yanlışı yoktur."

Sayın Adnan Özyalçıner'in iyi niyetinden hiç şüphem yok. Yalnız bazı noktalar gözden kaçmış olacak. Bu tür kitaplar, dergiler (sosyalist ve komünist ülkeler dahil) dünyanın her yerinde basılır, basılmaktadır.

"Böyle çok yönlü tanıtıcı kitaplar Türkiye'de niçin basılmaz?" diye düşünerek de üzüldüm. Bir ülkede devlet bu görevi yapmıyorsa, o işlevi üstlenen kuruluşun övgüyle karşılanması gerekir. Çünkü kâr amaçlayan hiç bir yayınevi,uzun süre içinde satılabilecek, az baskılı, bu türde bir kitap için böyle büyük bir yatırım yapmaz; yapmış ise kazancı, görevi üstlenmenin onuru olacaktır.

Sovyet Rusya'da "İnostrannaya Literatura" adlı sanat dergisinde çizgilerimle süslenmiş uzun bir yazı yayımlanmıştı. Bu dergi, kitap kalınlığında, lüks, ama komünist ülkelerde çok önemli kabul edilen, etkinliği yüksek bir dergiydi.

Demek istediğim, böyle yayınlar, sanatın glişmesi, tanıtılması, sevilmesi yaygınlaşması için gereklidir. Zararlı değil, yararlıdır. Daha ucuza satılamıyorsa, suçu yayınevlerinde aramak yanlıştır.

Ben, karşı çıktığım bu eleştiri yazısını yayımlayan "Yeditepe" dergisine 1950'lerden bu yana karikatürler çizdim. Ocak 1980 sayısına da bir karikatürümü verdim. Çok okunsun diye. Bugüne dek hiç birisinden de emeğim karşılığında ücret almadım. Bu türde bir çok dergiye de karikatürler çiziyorum, yine ücret almadan. 1954'te "Yeditepe"nin yayımladığı yüz elli kuruşluk kitabımdan başka, ucuz sayılacak fiyatlarla bir çok kitabım yayımlandı.

Çalıştığım gazetede, kitleyle her gün karşı karşıyayım. Çizgiromanım "Abdülcanbaz" az sayfalı kitaplar halinde hazırlanmış ve baskıya verilmiştir. Ama tüm sanat hayatımın en seçkin ürünlerini toplayan ve bunları çizildiği temizlikte yansıtan, eleştiri, inceleme yazılarıyla, Abdülcanbaz bölümleriyle, renkli çalışmalarımla sunan, bir antoloji diyebileceğimiz "Söz Çizginin" kitabının yayımlanmış olmasından da kıvanç duyuyorum... Ve bu tür yayınların sürdürülmesinden de yanayım, tüm yeryüzünde olduğu gibi. ■

Turhan Selçuk ilk karikatür albümünü 1954 yılında çıkarmıştır.

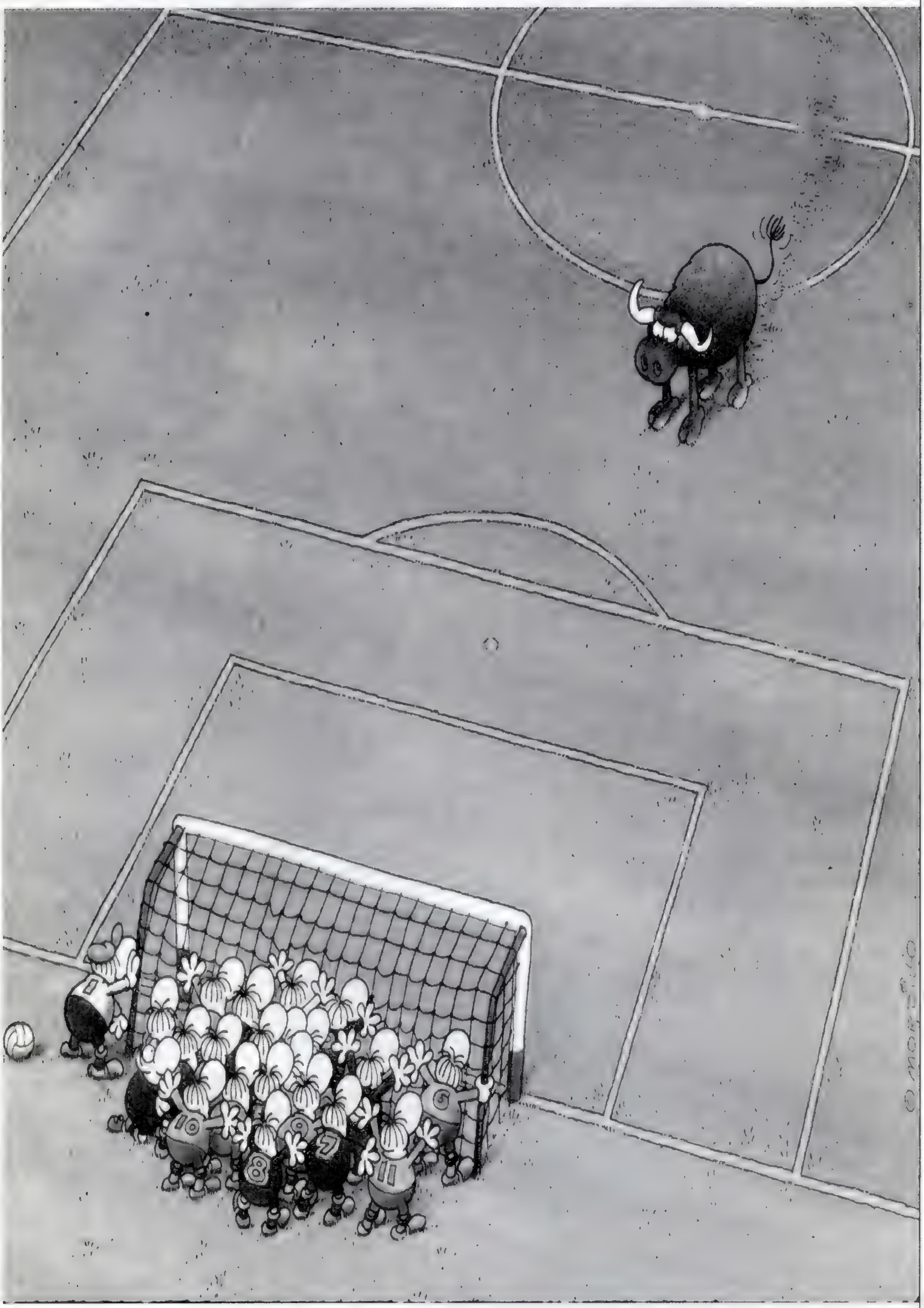

Mordillo'nun yuvarlak çizgileri izleyiciyle daha ilk bakışta bir yakınlık kurmaktadır. Sevimli ve sıcak üslubu onu bütün dünya ülkelerinde sevilen bir çizer yapmıştır. Yandaki çizgisi 'A Jose Luis Salinas y Eduardo Ferro" adlı kitabından alınmıştır.

Tenten Faşist mi?

OKTAY ÇİÇEK

Tenten anılarımızın köşesinde kurulmuş bir çizgi roman klasiği olarak yerini koruyor. Göz zevkinin dışında da ticari başarı sağlayarak kendisini kitlelere sevdirmişti.

Yaratıldığı ilk yıllarda renksiz ve az detaylı birtarzda çizilen TENTEN, HERGE'nin çizimler, araştırmalar ve dökümanlarla uğraşan çok kalabalık Bir kadro oluşturduğu 1960'larda farklı bir tarz yakaladı... Artık TENTEN, renkler, doğa çizimleri, kostümler ve karesel anlatım açısından daha zenginleşmişti.

HERGE'nin kurduğu kadro içinde ünlü çizer BOB de MOOR da vardı... Belçika ekolünün temelini atan HERGE, BOB de MOOR'un dışında E.P JACOBS, J. MARTİN gibi çizerlerle de bir araya gelip "Berrak çizgi" adında (LA LIGNE CLAIRE) bir ekol yarattı. HERGE'nin kalabalık çizim ekibi sayesinde, koskoca bir çizgi roman bir kaç ayda bitirilebiliyordu.

Usta bir kadro

Ancak, özellikle son dönemlerde HERGE'nin üretiminin hiç bir aşamasında bulunmaması, bütün yükü bu ekibin üzerine atması, sanat çevrelerinde eleştiri konusu olmuştur. Bu ekibe NEGRO (Zenci Köle) adı yakıştırılmıştır.

Tenten tipinin en önemli özellikleinden biri de yöre, ülke ve kıta açısından maceranın geçtiği yer ve mekan çeşitliliği ayrıca bunların gerçeğe çok uygun olmasıdır. Oysa Maceralarında bütün dünyayı gezen Tenten'in çizeri hayatında Avrupa'dan dışarı çıkmamıştır. Tüm bu dünyayı kitap, fotoğraf ve arşivlerden yararlanarak yaratmıştır. Yani bu anlamda Tenten, "dünyayı bir resim masasının üzerinde gezdi" diyebilir...

ONUN, dünya üzerindeki bu maceralarında politik kimliğini de açıkça görebiliriz. İlk romanı (1930) "Sovyet ülkesinde Tenten"le başlayan keskin "ırkçı" tavır, diğer romanlarında da vurgulanır. "Tenten Kongo" da macerasında Afrika'daki sömürgecilerin tarafını tutan Tenten, zencilerin ne kadar cahil olduğunu söyler. "Esrarengiz yıldız" macerasında açıkça "Amerika" propagandası yapılır "Otokarin Asası" adlı albümde ise faşizmin yükselişi anlatılır...

Tenten ile ilgili en çok tartışılan noktalardan biride onun, Belçika faşizminin babası Deprelle'le (1944'de asılarak öldürüldü) olan ilişkisidir. Herge'nin, Deprelle dostluğu 1929'larda dayanır. O yıllarda birlikte "20. Asır" adlı bir dergi çıkartırlar. Herge bu süreç içinde Deprelle'den müthiş etkilenir. Hatta Tenten'in doğmasına Deprelle'nin neden olduğu, o güne kadar Herge'nin sadece karikatür çizdiği söylenir...

Daha sonraları Meksika'ya giden Deprelle, Herge'ye Amerikan çizgi romanları göndererek, onun çizgide aşamalar kaydetmesini sağlamıştır. Sonraki yılarda "rey" adında bir yayınevi kuran Deprelle, Herge'yine yanına alır. (Rey, daha sonra faşist partinin adı olur).

Tenten Hitler'le

Bir söylentiye göre ise Deprelle, Herge'yi "Tenten, Hitler'le" adlı bir albüm çizmeye ayartmış ama Herge bundan vazgeçmiştir.

"Tenten, Deprelle'nin ta kendi-

"Joker" dergisinden derlenmiştir. (1993)

Tenten'i okurlarıyla buluşturan ünlü çizer Hérge.

sidir" diyenlerin karşısında "o asla faşist değildi, onu maşa olarak kullandılar, amaçları ideolojilerini dünyaya tanıtmaktı" diyen dostları da oldu. Ancak Tenten'e yönelik "faşistlik" suçlamaları bitmedi...

Tüm bu değerlendirmelerin dışında Tenten, anılarımızın köşesinde kurulmuş bir çizgi roman klasiği olarak yerini koruduğu gibi ticari başarısı gerçekten büyük olmuştur.

Çizgi roman dünyasında en çok gelir elde eden hala Herge'nin ailesidir. Heykellerden, masa örtülerine, rozetlere kadar yayılmış reklam dünyasında kullanılmış, çizgi filmleri yapılmıştır. Bununla kalmayıp 80'li yılların sonuna doğru The Communards'ın solisti Jımmy Somerville Tenten saçının önderliğini yaptı. Ve İngiltereden Avrupaya moda olarak sıçradı...

FRANSA'DA YAYINLANAN "KAPTAN'IN KÜFÜRLERİ" SÖZLÜĞÜNDEN TENTEN'DE TÜRKÇE KÜFÜR!

BACHI-BOUZOUK (BAŞIK BOZUK)

Türkçe'ye Fransızc'dan birçok kelime girmiştir ancak Türkçe'den Fransızca'ya bir kelimenin girdiğini bilir miydiniz?.. Bu kelimeyi Tenten'de bulduk. "Le BACHI BOUZOUK"..

Tenten'in yakın arkadaşı kaptan Hadok'un küfürlerinin yeraldığı "Le HADDOCK ILLUSTRE" adlı kitapta geçen bu kelime için sözlükte şöyle yazıyor: Bunlar eski Osmanlı Ordusunda bulunan paralı askerlerdir. Osmanlı İmparatorluğunun seçip aldığı bu paralı askerler vahşi ve disiplinsiz olmaları nedeniyle en korkutucu savaşçılar olarak bilinip, en tehlikeli görevleri üstlenirlerdi.

Kaptan romanlarında her kızdığında "Başı Bozuk" diye küfür ederken, Türkiye'nin reklamını yapıyor... Eee!.. Reklamın iyisi kötüsü olmaz, reklam reklamdır. ■

Tenten'in yakın dostu Kaptan Hadok.

Tenten'in köpeği Boncuk.

Her macerada mutlaka bir sakarlık yapan ikiz polisler dizinin vazgeçilmez yan tipleridir.

"Hasan Aycın'ın karikatürlerini anlamaya çalışmayın, sezgi gücünüzü harekete geçirmeye çalışın..."

İsmet Özel

KARA MİZAH MERKEZİ

"karikatürün de okulu mu olur?"

KARA
mizah merkezi

OLDU

BAŞVURU: TARIK ZAFER TUNAYA KÜLTÜR MERKEZİ, TÜNEL İSTANBUL
TEL: (0212) 293 12 70 (3 HAT) FAKS: (0212) 293 12 73

A17006

YIL:1
SAYI:2
1998

MİZAH KÜLTÜRÜ

AYLIK
KÜLTÜR
MİZAH
DERGİSİ

KARAOĞLAN

ÜÇÜNCÜ CİLT

Suat Yalaz'ın
unutulmaz çizgi roman
kahramanı Karaoğlan

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KÜLTÜR İŞLERİ DAİRE BAŞKANLIĞI KARAMİZAH MERKEZİ AYLIK YAYIN ORGANIDIR